

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM İKTİSADI VE FİNANSI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YOLSUZLUK VE GELİR EŞİTSİZLİĞİ

Büşra ÇİL

2501190397

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. Murat USTAOĞLU

İSTANBUL-2021

ÖZ

YOLSUZLUK VE GELİR EŞİTSİZLİĞİ

BÜŞRA ÇİL

Kurumsal özelliklerin ekonomik performans üzerindeki etkisini inceleyen çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu çalışmalarda genelde ekonomik büyümenin kurumlara bağlı olarak gerçekleştiği üzerinde durulur ve kurumların diğer ekonomik göstergeleri de anlamlı şekilde etkilediğine değinilir. Eşitsizlik, kurumların çeşitli kanallar üzerinden etkisine maruz kalır ve büyük oranda kurumlar tarafından şekillendirilir. Son yıllarda eşitsizlikte yaşanan artış bu alandaki araştırmaların artmasına ve önem kazanmasına neden olmuştur. Toplumun geniş kesimlerini etkileme gücüne ve yıkıcı sosyal ve ekonomik etkilere sahip olan eşitsizlik, küresel bir problemdir. Kurumların politik güç elde eden farklı çıkar grupları tarafından manipüle edilmesi eşitsizliğin artmasına sebep olmaktadır. Kurumlarda yaşanan bozulma eşitlikçi politikaların hayata geçirilememesine yol açar ve elitlerin rant arayışına hizmet eder. Kamudan elitlere servet aktarımı kolaylaşır ve eşitsizlik artar. Bu doğrultuda yolsuzluk; kurumlardaki bozulma, idealden uzak işleme ya da işleyemez hale gelme durumu olarak kavramsallaştırılmıştır. Kurumsal özelliklerin eşitsizlik ile ilişkisi ölçülmüştür. İki değişken arasında ilişki kurmayı hedefleyen önceki çalışmalarda nedensellik ilişkisinin yönü her iki şekilde de ele alınmıştır. Bağımlı değişken olarak bazı çalışmalarda eşitsizlik bazı çalışmalarda yolsuzluk araştırmaya dahil edilmiştir. Değişkenler arasında çift yönlü nedensellik ilişkisinin bulunduğunu iddia eden çalışmalar da mevcuttur. Ayrıca ilişkinin yönünü pozitif ve negatif olarak saptayan çalışmalara rastlanır. Eşitsizlik konusundaki çalışmalar genellikle gelişmiş ülkelere odaklanır ve eşitsizliğin dikkat çekici oranda yüksek olduğu İslam ülkeleri ihmal edilir. Bu nedenle araştırmada 14 seçili İslam ülkesinde yolsuzluğun gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi incelenmiştir. 2003 ve 2011 yılları arasındaki veriler ile Panel Veri analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz sonucunda yolsuzluk ve eşitsizlik arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ülkelerin Yolsuzluk Algı Puanında gerçekleşen %1’lik bir düzelme Gini katsayısını %0.25 azaltmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eşitsizlik, Yolsuzluk, Gelir Dağılımı, Kurumlar, Şeffaflık

ABSTRACT

CORRUPTION AND INCOME INEQUALITY

There are several research about the effect of institutional features on economic performance. It is generally emphasized that economic growth depends on institutions. However, it is mentioned that institutions affect other economic indicators significantly. Inequality is influenced by institutions through various channels and is largely shaped by institutions. The rise in inequality in recent years has led to an increase in the number and the importance of research in this field. Inequality, which has the power to influence large parts of the society and has devastating social and economic effects, is a global issue. The manipulation of institutions by different interest groups who has political power exacerbates inequality. The deterioration in institutions leads to the failure to implement egalitarian policies and serves the elites' search for rent. Wealth transfers from the public to the elites becomes easier and inequality increases. Accordingly, corruption has been conceptualized as the deterioration in institutions and suboptimal functioning or inability to function. The relationship between institutional features and inequality has been measured. In previous studies that aimed to establish a relationship between two variables, the direction of the causality relationship was discussed in both ways. In some studies, inequality was taken as the dependent variable, while in others corruption was taken. There are also studies claiming that there is a bidirectional causality relationship between the variables. In addition, there are studies that determine the direction of the relationship as positive and negative. Studies on inequality often focus on developed countries, ignoring Islamic countries where inequality is remarkably high. For this reason, the effect of corruption on income inequality in 14 selected Islamic countries was examined in the study. Panel Data analysis was carried out with the data between 2003 and 2011. As a result of the analysis, it was determined that there is a significant positive relationship between corruption and inequality. A 1% improvement in the Corruption Perception Score of countries reduces the Gini coefficient by 0.25%.

Key Words: Inequality, Corruption, Income Distribution, Institutions, Transparency

ÖNSÖZ

Yolsuzluk ve eşitsizlik arasındaki ilişkiyi incelemek, her iki kavramın günlük hayatımızda sıklıkla gözlemlendiğimiz olumsuzluklarına birebir şahit olmak, bu konuya ilgi duymamı sağladı. Oldukça organik bir şekilde ortaya çıkan bu araştırma sorunsalını araştırmanın pek çok zorluğu olacağını tahmin edebiliyordum. Literatürde bu iki değişken arasındaki ilişkiyi doğrudan ampirik olarak analiz eden bazı çalışmaların dikkat çeken yönlerinden biri değişkenler arasındaki ilişkiyi açıklayan teorik argümanların sayısının düşük olmasıdır. Bu problemi aşabilmek için kurumların büyüme üzerindeki etkisini açıklayan teorinin eşitsizlik konusu için detaylandırılmış teorik argümanlarından faydalandım. Yolsuzluk kavramının günlük kullanımdaki geniş anlamını farklı dillerdeki çürüme, bozulma ve ahlaki çöküntü gibi karşılıklarını detaylı biçimde inceleyerek bu çalışmada kullanılacak kavramsal çerçeveyi oluşturdum. Kavramsal çerçevede eşitsizliği sosyal bir değişken olarak ele aldım ve fırsat eşitsizliği gibi kavramlarla olan yakın ilişkisine dikkat çeken bir tanımlama yaptım. Araştırmanın teorik kurgusunu ve ampirik modellemesini bu çerçevenin dışına taşmadan tamamlamaya özen gösterdim. Araştırma boyunca yaşadığım tecrübelerin gelecekte bu konuda yapacağım çalışmalar açısından yol gösterici ve ilham kaynağı olduğunu itiraf etmeliyim. Bu bağlamda bu araştırmanın bu heyecanlı yolcuğun ilk adımı olmasını temenni ediyorum.

Öncelikle tez danışmanım Doç. Dr. Murat Ustaoglu'na öğretileri, yönlendirmesi, desteği ve bana duyduğu güvenden ötürü teşekkür ediyorum. Bana serbest çalışma imkânı sağlayıp, nitelikli eserler ortaya çıkaracağıma olan inancı olmasaydı bu çalışma ortaya çıkamazdı. Daima daha fazlasını talep eden bir danışmanla çalışmanın zorluğunu yaşasam da bu durumun akademik hayatımın gelişimine sağladığı katkının bilincinde olduğumu itiraf etmeliyim. Bu çalışmada da bu bilincin sağladığı güvenle daima en iyiyi hedeflemeye çalıştım. Ayrıca tezimin ampirik analiz kısmında çok kıymetli yardımlarını esirgemediği için Dr. Selim Demez'e teşekkür ediyorum. Kendisinin desteği olmadan araştırmanın ampirik bölümünde karşılaştığım sorunları aşmakta ciddi ölçüde zorlanacağımı itiraf etmem gerekir.

Son olarak bu zorlu süreçte fikirlerimi dikkatle dinleyip, yorumları ile katkı sağlayan ve manevi destek veren Aslı Hatun Sağ, Gül Sena Çil ve her daim her açıdan koşulsuz destek sunan anne ve babama teşekkür ediyorum.

BÜŞRA ÇİL
İSTANBUL,2021

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	vi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

EŞİTSİZLİK SORUNU VE EŞİTSİZLİĞİN ÖLÇÜMÜ

1. EŞİTSİZLİK SORUNU, TANIM VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5
1.1 EŞİTSİZLİĞİN ÖLÇÜMÜ VE ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ	9

İKİNCİ BÖLÜM

YOLSUZLUK SORUNU VE YOLSUZLUĞUN ÖLÇÜMÜ

2. BİR KAVRAM OLARAK YOLSUZLUK VE İKTİSADİ ETKİLERİ.....	14
2.1 YOLSUZLUĞUN ÖLÇÜLMESİ	20

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EŞİTSİZLİK VE KURUMSAL ÖZELLİKLER ARASINDAKİ İLİŞKİ

3. YOLSUZLUK VE EŞİTSİZLİK.....	22
---------------------------------	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

VERİ SETİ YÖNTEM VE ANALİZ

4.1 ARAŞTIRMADA KULLANILAN DEĞİŞKENLER	31
4.2 YÖNTEM.....	33
4.3 ANALİZ SONUÇLARI	34

SONUÇ	36
-------------	----

KAYNAKÇA.....	39
---------------	----

EK 1	46
------------	----

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 4.1:.....	32
Tablo 4.2:.....	34

GİRİŞ

Kurumsal özellikler ile iktisadi büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar, kurumların temel mülkiyet haklarının koruma altına alması ve doğru düzenlemeleri yürürlüğe koyması halinde piyasaların etkin işleyeceğini ve iktisadi büyümenin artacağını öne sürer (North, 1990).¹ Teknolojiye ve beşeri/fiziksel sermayeye yapılan yatırımlar büyümenin anahtar faktörleridir. Kurumlar bu faktörler arasındaki koordinasyonu organize eder. Kaynak dağılımı, iktisadi performans ve kurumların gelecekteki yapısı kurumsal özelliklerden etkilenir. Bu nedenle pek çok iktisadi parametre üzerinde intizamlı işleyen kurumların olumlu etkisi gözlemlenir. Ancak çeşitli yöntemlerle politik gücü eline geçiren çıkar grupları iktisadi ve politik kurumları kendi menfaatlerine hizmet edecek biçimde şekillendirmek için gayret ederler. Bu durum, kurumların çoğulcu politikalar üretmek toplumun yararına çalışmasını engeller (Acemoglu et al., 2005). Kurumların yapısının bozularak idealden uzak şekilde işleyecek hale getirilmesine yolsuzluk denir. Yolsuzluğun olumsuz etkileri pek çok farklı alanda gözlemlenebilir.

Yolsuzluğun iktisadi ve politik değişkenler üzerindeki etkisi oldukça karmaşık bağlantılar üzerinden gerçekleşir. Bu nedenle çoğu zaman yolsuzluğun maliyetini tam anlamıyla ortaya koyabilmek zordur (Johnston, 1986). Yolsuzluk yaygınlaştığında kurumların faaliyetlerinde verim kaybı yaşanır ve adaletsiz bir ortam oluşur. Örneğin kamu harcama ve yatırımlarında bürokratik bağlantıları olan firmalara ayrıcalık verilmesi diğer firmalar için birtakım engeller teşkil eder. Nitelik ve verimlilik kriter olmaktan çıktığında kamu harcamalarında karşılaşılan yüksek maliyetler topluma yansıtılır. Vergi gibi yeniden dağıtım fonksiyonu olan iktisat politikası araçları mevcut eşitsizlikleri artıracak/muhafaza edecek biçimde kullanılmaya başlanır. Bazı sektörlerle tanınan teşviklerin ayrıcalıklı kimselere aktarılması ekonomiye daha fazla katkı sağlayacak kaynakların doğru yerlere kanalize edilmesinin önüne geçer. Kamu tarafından fonlanan sübvansiyonların verimsiz kullanımı hem devlete gereksiz yük

¹ Mülkiyet hakları yabancı yatırımları artırarak ekonomik büyümenin artmasını sağlar. Sağlam kurumlar tarafından mülkiyet haklarının garanti altına alınması ülkelerin daha az riskli görünmesini ve yabancı yatırımcıların ilgisini çekmesini sağlar. Güvenli bir izlenim sayesinde ülkeye yapılan yatırımlar büyüme üzerinde de etkili olur (Knack & Keefer, 1995). Kurumlar ve büyüme hakkında yapılmış başlıca çalışmalar için bkz. North (1990), Acemoglu, Johnson, and Robinson (2005)

olur hem de kaynak israfına yol açar. Yolsuzluğun kurumlarda yol açtığı bozulmalar refahı artıracak politikaların geliştirilmesini ve uygulanmasını engeller. Nihayetinde hükümetlerin ve yönetim organlarının meşruiyetini zedeleyerek güvensiz bir ortam oluşturur (Rose-Ackerman, 1997).

Küresel bir sorun olarak öne çıkan eşitsizlik, yolsuzluğun çeşitli kanallar üzerinden etkilediği unsurlardan biridir. İktisat literatüründe eşitsizlik hakkındaki araştırmalar genellikle gelir ve servet dağılımı üzerine yoğunlaşır. Ancak eşitsizlik yalnızca kaynak dağılımı ile sınırlı tutularak açıklanabilecek bir problem değildir. Belki de tarih boyunca değişmeyen iktisadi realitelerden biri hayatın hemen her alanında bireyler/hane hakları arasında eğitim, sağlık, sosyal ilişkiler ve politik güç dengesizlikleri gibi eşitsizliklere rastlanmasıdır. Ekonomik ve sosyal alanlarda karşılaşılan eşitsizlikler birbirleriyle sıkı bir ilişki içindedir (Neckerman & Torche, 2007). Bazı araştırmalarda eşitsizliğin sosyal yönüne değinen beşeri değişkenlere ağırlık veren endekslere odaklanılırken, bazılarında yalnızca gelir/servet eşitsizliğini ölçmeyi hedefleyen çeşitli kantitatif modeller geliştirilir. Bu alanda önemli çalışmalara imza atan Sen (1997) eşitsizlik literatüründe kullanılan ölçüm yöntemlerini objektif ve normatif olarak sıraladığı iki kategori altında inceler. Objektif ölçümler eşitsizliği nesnel olarak ölçmeye çalışan istatistiki hesaplamalardan oluşurken, normatif ölçümlerde eşitsizlik birtakım etik değerler çerçevesinde değerlendirilen sosyal refahın fonksiyonu olarak konumlandırılır.² Ölçüm yöntemleri değişse de eşitsizlik genelde olumsuz bir nosyon olarak ele alınır ve yıpratıcı sosyal sonuçlarına dikkat çekilir. Eşitsizlik ile mutluluk, sağlık, güven, politik etkinlik/aktiflik, politikacılara güven ve suçtan kaçınma gibi bazı refah göstergeleri arasında negatif bir ilişki vardır (Van de Wefhorst & Salverda, 2012).

Son yıllarda eşitsizliğin artmasıyla gelir ve servet dağılımının tepesinde bulunan kesim dünya varlıklarının gittikçe daha büyük bir kısmını kontrol etmeye başlar (Piketty, 2014). Her ne kadar piyasaların yapısı eşitsizliği besleme eğiliminde

² Amartya Sen'in bu yaklaşımından hareketle yaşam beklentisi, eğitim ve Gini katsayısı kullanılarak İnsan Gelişim Endeksi geliştirilmiştir.

olsa da kamunun desteği ile gerekli düzenlemeleri içeren tedbirler alındığında bu tür negatiflikleri minimize edebilmek mümkündür. Kurumlar eşitlikçi politikalar geliştirip, etkin biçimde uygulamadığı müddetçe eşitsizlik kendiliğinden azalma eğilimine girmez. Daha kötü senaryo kurumların değişik çıkar gruplarının kontrolü altına girerek kamu yararına çalışmayı bırakması ve politik gücü eline geçirenlerin menfaatleri doğrultusunda faaliyet göstermesidir. Bu durumda çeşitli yöntemlerle kamudan yozlaşmış bireylere servet aktarımı gerçekleşir ve orta/düşük gelirli sosyal harcamalardan istifade edemezler. Kamu kaynaklarının toplumun geniş kesimleri tarafından kullanımını sağlayan eşitlikçi politikalar ile zenginlerden fakirlere kaynak transferi sağlanması gerekirken bunun tam tersi gerçekleşir. Örneğin vergi politikası gibi araçların etkin kullanımı eşitsizliği azaltabileceği gibi ayrıcalıklı kesime hitap eden mekanizmaların tasarlanması elitlerin avantajlı konumlarını güçlendirmelerine yardımcı olur. Bu durum eşitsizliği daha fazla artırır ve sosyal hayatta etkisini gösterir. Eşitsizliğin yüksek boyutlara ulaşması toplumda umutsuzluğun artmasına yol açar (Stiglitz, 2012). Toplumsal düzeni tesis etmek, verimliliği artırmak ve refahı geniş kesimlere yayabilmek için eşitsizlik probleminin kökenine inerek çözüm aramak gerekir. Ekonomik, sosyal ve politik iklimi düzenleyen kurumlar eşitsizliği birtakım kanallar üzerinden etkiler. Bu etkinin olumlu/olumsuz olması kurumsal özelliklerin durumuna bağlı olarak değişir. Yolsuzluktan ötürü idealden uzak işleyen kurumlar, eşitsizliğin artmasına yol açan faaliyetlerde bulunurlar. Bu bağlamda yolsuzluk ve eşitsizlik arasındaki ilişkinin incelenmesi, kurumların yürüttüğü politikaların gözden geçirilmesine ve eşitsizliğin daha kapsamlı biçimde ele alınmasına önemli katkılar sağlayacaktır.

Bu amaçla çalışmada seçili 14 İslam ülkesinde yolsuzluk ve eşitsizlik arasındaki ilişki araştırılacaktır. Genellikle gelişmiş ülkelere odaklanan eşitsizlik literatüründe İslam ülkeleri ihmal edilir. Oysa bu ülkeler genellikle yüksek eşitsizlik katsayılarına sahiptir ve bu alanda yapılacak çalışmaların pratikte önemli faydaları olabilir. Ayrıca yolsuzluk endekslerinde İslam ülkelerinin genellikle kötü durumda oldukları görülür. Dolayısıyla bu ülkelere ait gözlemler yolsuzluğun eşitsizliğe sebep olan önemli faktörlerden biri olabileceği kanısını ortaya çıkarır. Yolsuzluk ve eşitsizlik arasında kurulacak ilişki bu ülkelerde somut bir değişiklik doğurabileceği için

Çalışmada özellikle bu ülkeler analize dahil edilmiştir. 2003 ve 2011 yılları arasında Gini katsayısı ve Yolsuzluk Algı Endeksi verileri kullanılarak Panel Veri analizi ile hipotez ampirik olarak test edilir. Araştırma sırasıyla řu düzenle ilerlemektedir; değişkenler arasında benzer ilişki kuran çalışmalar hakkında bilgi verilen literatür taraması, çalışma kapsamında eşitsizlik kavramının ele alınış biçimi ve lm yöntemleri, çalışma kapsamında yolsuzluk kavramının ele alınış biçimi ve lm yöntemleri, yolsuzluk ve eşitsizlik değişkenleri arasında kurulan ilişkinin teorik altyapısı, analiz bölümünde benimsenen yöntem ve bağımlı ve bağımsız değişkenlerin açıklanması, analiz ıktıları ve sonuç ve tartışma.

BİRİNCİ BÖLÜM

EŞİTSİZLİK SORUNU VE EŞİTSİZLİĞİN ÖLÇÜMÜ

1. EŞİTSİZLİK SORUNU, TANIM VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

İktisadın bilimsel bir disiplin olarak ortaya çıktığı zamanlardan itibaren eşitsizlik konseptinin ele alınış şekli önemli bir değişime uğrar. Özellikle sanayi devrimi sonrasında gelir dağılımı tartışmaları üretim faktörleri arasındaki dağılımın eşitsizliğine odaklanır. Uzun yıllar bu trendi izleyen gelir dağılımı araştırmaları, son yıllarda bireysel gelir dağılımına odaklanan çalışmaların sayısındaki artışla yön değiştirmeye başlar. Başlarda ağırlıklı olarak meslek grupları arasındaki maaş farklılıklarını açıklamaya odaklanan araştırmalarda son yıllarda bireysel gelir/servet dağılımı eşitsizliğinin teorik çerçevede incelenmesine öncelik verilmesi dikkat çeker (Sandmo, 2015). Literatürde eşitsizlik konusunu ekonomik, sosyal ve insani boyutları ile kapsamlı biçimde ele alan çalışmaların sayısında artış kaydedilir. Esasında gelir, servet, eğitim, fırsat ve sağlık gibi eşitsizlik araştırma alanları birbirlerinden bağımsız düşünülemez. Araştırmaların genelinde eşitsizlik göstergeleri arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin varlığı göze çarpar.

Eşitsizliğin iktisadi boyutunu ele alan gelir ve servet eşitsizliği çalışmalarında iktisadi ve sosyal aktivitelerin sonucunda oluşan çıktı mercek altına alınır. Bireysel çabalara ilave olarak sayısız sosyal değişkenin etki ettiği bireysel gelir ve servet, birer nihai eşitsizlik göstergeleridir. Ancak bu konunun ahlaki ve felsefi boyutunu inceleyen araştırmalar sonuçları doğuran şartlar üzerine yoğunlaşır ve bireylerin davranışlarının çıktılarının önemli oranda, elde ettikleri fırsatlara bağlı olduğunu iddia ederler. Çoğu zaman beşeri sermaye kavramıyla birlikte ele alınan fırsat eşitliği, bireyler arasında üstünlük sağlayacak herhangi bir özelliğin şartlı dağılımının ortadan kaldırıldığı durumdur (Lefranc, Pistolesi, Trannoy, & Greqam, 2008). Konu ile ilgili *ex-post* yaklaşım aynı eforu harcayan bireylerin aynı sonuca ulaştıkları durumu fırsat eşitliği olarak değerlendirirken, *ex-ante* yaklaşım koşullardan bağımsız olarak her bireye aynı

fırsatların sunulduğu bir durumda fırsat eşitliğinden bahsedilebileceğini belirtir (Marrero & Rodriguez, 2012; Ramos & Van de Gaer, 2015). Bireyler arasındaki fırsat eşitsizliğinin belirleyicileri genelde servet gibi ailevi kazanımlar olarak kabul edilir. Ailenin sahip olduğu maddi imkanlar ve eğitim ile elde edilen statünün gelecek nesillere avantaj sağlayacağına inanılır.

Refah seviyesi yüksek olan aileler çocukları için daha kaliteli eğitim olanaklarına kolaylıkla erişirken, gelir dağılımının alt basamaklarında yer alan aileler çoğu zaman bu imkanlardan mahrum kalırlar. Bu durum yüksek gelirli ailelerin çocuklarının yüksek, dar gelirli ailelerin çocuklarının düşük gelir elde etmesine neden olarak gelir dağılımı eşitsizliğini artırır ve kalıcı hale getirir (Durlauf, 1996; Perez-Arce, Amaral, Huang, & Price, 2016b). Dolayısıyla eğitim ile gelir seviyesi arasında rasyonel bir ilişkinin varlığından bahsedilebilir. Nüfus içerisinde eğitime erişim oranının ve bireylerin eğitim sürelerinin gelir dağılımı üzerinde doğrudan bir etkisi vardır (Rodriguez-Pose & Tselios, 2009). Bireylerin hayat boyu gelirleri eğitim sürelerinin bir fonksiyonudur ve fırsatların eşit olmadığı ülkelerde ortalama eğitim süresinde meydana gelen artış kısıtlı sayıda bireyin eğitime ve dolayısıyla gelirene yansıtacağı için gelir dağılımında bir eşitsizliğe neden olur. Ancak, eğitime erişim olanaklarının daha adil olduğu ülkelerde eğitim seviyesinde görülen artış eğitimin bireysel gelir üzerindeki etkisini azaltacağı için gelirin de daha eşit dağılmasını sağlar.³ Eğitime erişimin kısıtlı olduğu yerlerde nitelikli uzman işgücü arzı, talebi karşılamada yetersiz kaldığı için ücretlerde dengesizlik ortaya çıkar. Toplumda eğitim yaygınlaşıp işgücü arzı arttığında ise ücret dengesinde eğitimin oynadığı rol azalır ve gelir daha eşit dağılır (Gregorio & Lee, 2002).

3 Eğitim eşitsizliği ile ilgili çalışmalarda eğitim süresi ve nüfusa oranla yaygınlığı değişken olarak kabul edilir. Günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin çoğunda zorunlu eğitimin ücretsiz olduğu göz önünde bulundurulursa bu alandaki eşitsizlik azalmış gibi bir izlenim edinilebilir. Öte yandan herkesin eğitime ulaşması aynı kalitede eğitim görebildikleri anlamını taşımaz. Gelişmiş imkanlarla ileri seviyede eğitim veren kurumlar yüksek ücretler talep ederler. Bu ücretleri karşılayabilecek sınırlı bir kesim olmakla birlikte ücretsiz eğitimde de bir ülkenin farklı bölgeleri arasında kalite farkları ortaya çıkar. Bu durumda eğitim yaygınlaşsa dahi gelir dağılımının üst basamaklarında bulunan ailelerin çocukları avantajlı durumda olacaklardır.

Oldukça geniş bir konsept olan fırsat eşitsizliğinin yalnızca ailevi edinimler arasındaki farklardan kaynaklandığı düşünülmemelidir. Kurumsal, politik ve kültürel faktörler de en az bireysel özellikler kadar etkilidir. Piyasaları ve toplumsal hayatı düzenleyen kurumların bireylere eşit fırsatlar tanıyacak şekilde düzenlenmesi gerekir. Eğitim gibi alanlarda ortaya çıkan eşitsizliğin etkisinin yüksek olmaması için dar gelirli ailelerin çocuklarının bu durumu telafi edebileceği fırsatlar sunan kurumlara ihtiyaç duyulur. Ücretli ve ücretsiz eğitim arasındaki kalite farkını azaltmak güçlü eğitim kurumları ile mümkündür. Bunun dışında temel ihtiyaçlara ulaşmada güçlük çeken hane halkları için sosyal programlar yürütülmesi dar gelirli birtakım alanlarda yaşadıkları dezavantajları azaltabilir. Kurumlar, bireylerin elde ettikleri fırsatlarda ailevi faktörlerin etkisini azaltma imkanına sahiptir (Stiglitz, 2012). Ailevi özelliklerin etkisi azaltıldığında piyasa dinamikleri tarafından belirlenen etkilerin eşitlikçi şekilde düzenlenmesi de yine kurumların sorumluluğu altındadır. İşgücü piyasalarında karşılaşılan engeller bireylerin eşit fırsatlara erişiminin önüne geçer. Eğitim düzeyi veya iş için gerekli yetkinliğin dışında cinsiyet, yaş, sağlık durumu gibi özelliklerin iş hayatında dikkate alınması bireylerin ayrımcılığa uğramalarına neden olur. Farklı açılardan dezavantajlı grupların oluşması ve bu kesimlerin işgücü piyasalarında birtakım engellerle karşılaşmaları fırsat eşitsizliğinin artmasına yol açar (Anastasia, Julia, Elena, & Eldar, 2013).

Bireyler arasında fırsat eşitsizliği doğuran çevresel faktörlerden bir diğeri de finansal piyasalara erişim kabiliyetidir (Aiyar & Ebeke, 2020). Finansal gelişim, gelir dağılımındaki eşitsizlik üzerinde negatif etkiye sahiptir. Yani bir ülkede finansal piyasalar büyüdükçe gelir dağılımı eşitsizliği azalır (Greenwood & Jonanovic, 1990). Ancak geniş iktisadi imkanlara sahip yüksek gelirli finansal araçlardan dar gelirli kimselere kıyasla daha etkin şekilde faydalanırlar. Mali açıdan güçlü olanlar aynı zamanda piyasaları yönlendirme imkanına ve denetleme mekanizmalarını kontrol edecek politik güce sahip oldukları için kendi gelirlerini maksimize etmek adına finansal piyasalarda birtakım sınırların oluşmasına neden olurlar. Dar gelirli kimselere geri ödememe riskinden dolayı yüksek faizler yansıtılır ve kredilerden faydalanmaları zorlaştırılır. Kurumların bu alanda eşitlikçi yaklaşımla yapacakları düzenlemeler sayesinde gelir dağılımının alt basamaklarında bulunan bireylerin finansal piyasalara

erişiminin artırılması gelir ve servetin daha eşit dağılmasını sağlar. (Mookerjee & Kalipioni, 2010). Bunun dışında toplumun geniş kesimlerinin hissedar/yatırımcı olmaları bu kaynaklardan elde edilen gelirin sınırlı bir grupta toplanmasının önüne geçerek eşitsizliğin azaltılmasına yardımcı olur (Azmat, Ayub, Brown, & Skully, 202).

Fırsat eşitliği ve insani gelişim kavramlarını ortaya atan araştırmacıların bireysel efordan ayrı tuttukları ve girdiler kısmına dahil ettikleri eşitsizlik çeşitlerini çoğaltmak mümkündür. Ancak fırsat eşitliği kavramı bunları tek bir başlıkta ifade etme gücüne sahiptir. Pek çok çalışmada fırsat eşitsizliğinin alt başlıkları ve ekonomik eşitsizlik arasında güçlü ilişki olduğu saptanmıştır. Bu değişkenler arasında çoğu zaman çift yönlü bir nedenselliğin eşlik ettiği güçlü bir korelasyon bulunur (Aaberge, Mogstad, & Peragine, 2011; Lefranc et al., 2008; Perez-Arce, Amaral, Huang, & Price, 2016a). Bu nedenle gelir ve servet eşitsizliği hakkında yorum yapılırken bunların sosyal değişkenlerin önemli bir kısmından etkilendiklerini ve aynı zamanda bu değişkenlerin belirleyicileri arasında yer aldıklarını göz önünde bulundurmak gerekir. Gelir dağılımında meydana gelen değişimler sosyal göstergelerde etkisini gösterir. Uslaner (2008) gelir dağılımı eşitsizliğinde yaşanan artışın toplumda güvensizliğe yol açacağını ve gruplaşmalara sebep olacağını savunur. Bu grupların kendi içlerinde yüksek güvene sahipken birbirlerine karşı güven yoksunluğu yaşamaları yolsuzluğun artışına sebep olur. Yolsuzluk yüksek gelir grupları ve düşük gelir grupları arasında gelir dağılımı dengesini daha fazla bozacağı ve eşitsizliği azaltacak politikaların uygulanmasını önleyeceği için ülkeler eşitsizlik ve yolsuzluğun birbirini artırdığı bir eşitsizlik tuzağına girerler. Ancak Uslaner ampirik olarak eşitsizlik ve yolsuzluk arasında güçlü bir ilişki tespit edememiştir.

Diğer taraftan, sosyal ve iktisadi hayatta karşılaşılan eşitsizlik türlerinin kökenleri çok daha derin kurumsal parametrelere dayanır. Kurumsal yapılarda meydana gelen aksaklıklar fırsat eşitsizliği üzerinden sosyal değişkenlerde ve gelirin yeniden dağıtım sürecinde etkili olan politik araçlarda verimsizliğe neden olarak iktisadi alanda dengesizliğe ve gelir/servetin eşitsiz dağılmasına sebep olur. Kurumların arzu edilen şekilde işleyememesi durumu olan yolsuzluk ve eşitsizlik arasındaki ilişki hakkında fikir birliği sağlanmış değildir. Andres and Ramlogan-

Dobson (2011) Latin Amerika ülkelerine ait verilerle yaptıkları analizde yolsuzluk ve gelir dağılımı eşitsizliği arasında negatif yönlü korelasyon olduğunu tespit ederler. Literatürdeki genel kanının aksine çalışmaya dahil edilen Latin Amerika ülkelerinde yolsuzlukta yaşanan düşüş gelir dağılımındaki eşitsizliği artırmaktadır. Bu sonucun bu ülkelerdeki kayıt dışı sektörlerin yaygınlığına bağlı olduğunu iddia ederler. Yolsuzluk katsayılarının yüksek olduğu Latin Amerika ülkelerinde gayri resmi sektörlerde çalışanlar nüfusun önemli bir kısmını oluşturur. Bu bireyler pek çok nedenden dolayı resmi sektörlerde iş imkanlarına sahip olamadıkları için kayıt dışı sektörlerde çalışarak gelir elde ederler. Yolsuzluğun azalması kayıt dışı iş imkanlarını azaltacağı için gelir eşitsizliğinin artmasına neden olur. Bunun yanında yolsuzluğa ortam sağlayan birtakım hükümet projeleri de dar gelirli vatandaşlara fayda sağladığı için yolsuzluk ve gelir dağılımı arasında zorunlu olarak ters bir orantı olduğu düşünülür. Yolsuzluk ve gelir dağılımı arasında kayıt dışı sektör üzerinden önerilen bu ilişki Dobson and Ramlogan-Dobson (2012) tarafından test edilir. Analize kayıt dışı sektörün büyüklüğünün değişken olarak dahil edildiği araştırmada bu sektörün büyük olduğu ülkelerde yolsuzluğun eşitsizliği artırmadığı ortaya konur. Özellikle Latin Amerika ülkelerinde geçerli olan bu durumun diğer ülkelerde de gözlemlendiği belirtilir.

Kurumsal özellikler ve eşitsizlik arasındaki ilişkide ülkelerin domestik özellikleri belirleyici olur. Bu nedenle iki değişken arasında pozitif/negatif ilişki kurmak mümkündür. Araştırmanın ilerleyen bölümlerinde kurumsal değişkenlere ve eşitsizlik ile ilişkilerine ayrıntılı bir şekilde değinilecektir. Öncelikle eşitsizliğin gelir ve servet ayağının ve çalışmada ele alındığı kapsamın açıklanması gerekir.

1.1 EŞİTSİZLİĞİN ÖLÇÜMÜ VE ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ

İktisadi perspektiften eşitsizlik gelir/servetin dağılımı arasında meydana gelen farklılıklar üzerinden ifade edilir. Söz konusu dağılım bireyler, hane halkları ya da devletler arasında gerçekleşiyor olabilir. Bu araştırmada eşitsizlik kavramı mikro düzeyde ele alındığı için hane halkları arasında ortaya çıkan farklılıklar incelenmiştir. Hane halkları arasındaki eşitsizliği ölçen çok sayıda gösterge vardır ve literatürde

bunlar arasında en doğru ölçeği tespit etmeye çalışan pek çok karşılaştırmalı analize rastlanılır. Eşitsizlik ölçme yöntemlerinin avantaj/dezavantajlarının belirlenerek, en uygun olanının seçilmesi son derece önemlidir.

Tüketim harcamaları anketleri eşitsizlik ölçeği olarak kullanılan verilerden biridir. Bu anketlerde hane halklarının tüketim ihtiyaçları için ne kadar harcama yaptıkları tespit edilir. Toplanan veriler arasında gerçekleşen farklılıklar ise hane halkları arasındaki eşitsizliği ölçmek amacıyla kullanılır. Tüketim harcamaları anketlerinde genelde bir ürün havuzu belirlenir ve hane halklarının çeşitli ürünlere yaptıkları harcamalar karşılaştırılır. Ürün havuzunun çeşitliliği araştırmalar arasında farklılık gösterebildiği gibi çoğu zaman önemli harcama kalemleri göz ardı edilebilmektedir. Yüksek gelirlielerin harcama sepetlerinde lüks tüketim ürünlerinin oranı daha yüksekken dar gelire sahip hane halklarının harcamalarını ağırlıklı olarak temel ihtiyaçların oluşturması ürün sepetlerinin toplumun her kesimi için doğru bir ölçüm yapmasını engeller. Bunun yanında dayanıklı mallara yatırım yapan bir hane halkının bir ankette tüketim harcaması yüksekken sonraki bir dönemde yapılan ankette tüketimi öncekine kıyasla oldukça düşük bir değer olarak kayıt altına alınabilmektedir. Bu anketlerde tüketimin değil harcamaların ölçüldüğünü de belirtmek gerekir. Hane halkı içinde üretilen değerlerin tüketim miktarının ölçümü bu anketlerle sağlanamaz (Attanasio & Pistaferri, 2016). Diğer taraftan, tüketim anketleri ile ölçümü sağlanabilen temel ihtiyaç harcamalarının da gerçeği tam anlamıyla yansıttığı söylenemez. Fakir hane halklarının birtakım hizmetlere erişim yoksunluğundan dolayı temel ihtiyaçlar için daha fazla bütçe ayırmak durumunda oldukları düşünülür. Çünkü uygun hizmetlere ulaşımın maliyeti dar gelirli tarafından karşılanamaz. Örneğin enerji tasarrufunun sağlanmasının güç olduğu çevrelerde yaşamını sürdürenler bu alanda daha fazla harcama yapmak durumunda kalır (Atkinson, 2015). Bu nedenle tüketim anketlerinde fakirlik ve eşitsizlik olduğundan farklı ölçülebilir. Tüketim harcamaları verilerinin tek başına eşitsizliği yansıtmaya gücü düşük olarak değerlendirilir ve araştırmalarda diğer eşitsizlik verilerini desteklemek amacıyla kullanılır.

Servet, hane halkları tarafından sahip olunan toplam varlıklar ile toplam borç ve yükümlülükler arasındaki farktır (Keister & Moller, 2000). Hane halkı serveti, tasarruf yoluyla ya da varlıklardan elde edilen gelir yoluyla uzun vadede tüketimi artırmayı sağlar. İşletme finansmanı sağlama fonksiyonunun yanında hastalık ve doğal afet gibi beklenmedik durumlarda ihtiyaçların karşılanması noktasında devreye girerek kırılganlığı azaltır (Davies, Sandström, Shorrocks, & Wolff, 2009). Bireysel refah üzerinde yüksek etki gücüne sahip değişkenleri belirlemesinden dolayı, hane halkları arasında servetin dağılımı önem taşır. Servetin büyük oranda miras yoluyla aktarılıyor olması gelire oranla daha eşitsiz bir şekilde dağılmasına neden olur. Servetin ulusal ve uluslararası dağılımının oldukça merkezileşmiş ve kısıtlı bir yüzdede toplanmış olduğu görülür. Bu nedenle, gerçek eşitsizliği temsil etme gücünün yüksek olduğu düşünülür. Farklı araştırma amaçlarına göre değişen çeşitli servet veri kaynakları bulunmasına rağmen bunlar genellikle dikkatli düzeltmeler gerektiren çalışılması güç verilerdir. Ham veri üzerinde yapılan her bir değişiklik servet eşitsizliği hesaplamalarını önemli ölçüde etkiler. Hane halkı servet anketlerinde örnekleme hatası, düşük cevap oranı ve varlık ve yükümlülüklerin eksik raporlanmaları değerlendirmelerin gerçeği yansıtamamasına sebep olur. Ayrıca vergi kayıtlarından elde edilen verilerin de benzer sorunlarla karşı karşıya olduğunu belirtmek gerekir (Davies & Shorrocks, 2000).⁴

Son olarak, hane halklarının gelirleri arasındaki farklar sıklıkla eşitsizlik çalışmalarında kullanılır. Vergi ve transferler öncesi bir haneye giren tüm gelirlerin

⁴ Vergi kayıtları son yıllarda eşitsizlik çalışmalarına önemli veriler sağlayan bir kaynak haline gelmiştir. Gelir ve servet farklı vergilere tabi olduğu için iki eşitsizlik için de veri sağlamasından dolayı vergi kayıtları farklı çalışmalarda kullanılabilme özelliğine sahiptir. Gelir anketlerinin yapılmadığı dönemlerde dahi vergi kayıtlarına rastlanması bu veriler kullanılarak -diğer eşitsizlik verilerine kıyasla- tarihte daha uzun bir dönem inceleme yapılmasını mümkün kılar. Ayrıca anketler aracılığıyla elde edilen verilerde ortaya çıkan gelir dağılımının en üstünde bulunan kesimlerin gelirlerinin daha düşük raporlanması sorununun vergi kayıtlarında ortadan kalktığı düşünülür (Leigh, 2005). Diğer taraftan, vergi kayıtlarında eksik raporlama probleminin yaşanmadığı söylenemez. Vergi kaçırma nedeniyle elde edilen veriler mevcut durumu tam olarak yansıtamaz (Hümbelin & Farys, 2016). Yüksek gelir grubuna dahil bireyler maaşlarının bir kısmını daha az oranda vergiye tabi olan hisse senedi şeklinde alma ya da birikimlerini vergi cennetlerine aktarma imkanına sahiptir. Ancak Atkinson, Piketty, and Saez (2011) yaşanan bu sapmanın vergi kayıtlarından elde edilen veri setinin genel eşitsizlik trendini temsil etme gücünde önemli bir düşüşe sebep olmadığını belirtirler. Vergi kayıtlarının tüm popülasyonu temsil etme gücü olmadığını ancak yüksek gelir grubunu mercek altına alan çalışmalarda kullanışlı bir veri kaynağı olduğunu ortaya koyarlar.

toplamına piyasa geliri denir. Bu gelirden transferlerin ve vergilerin düşülmesinden sonra harcanabilir gelir elde edilir. Genellikle anket yöntemiyle elde edilen verilerin çeşitli istatistik araçlar kullanılarak katsayılar haline getirilmesi ülkeler ve yıllık veriler arasında karşılaştırma yapılmasını mümkün kılar. Özellikle Gini katsayısı, Atkinson ve Theil endeksleri eşitsizlik literatüründe tercih edilen başlıca verilerdir (Solt, 2020). Gini katsayısı hem kolay hesaplanabildiği hem de farklı gelir dağılımı grupları arasında oluşan gelir farklılıklarını temsil edebildiği için oldukça kullanışlıdır. Popülasyonun büyüklüğünden ya da gelirden yaşanan artıştan etkilenmeden gelir eşitsizliğini ölçme gücüne sahiptir. Bir ülkedeki gelir dağılımının Gini katsayısı hesaplanabildiği gibi bir bölge veya gruplar ayrıca incelenebilir (Charles-Coll, 2011). Esasında yukarıda belirtildiği gibi hemen her eşitsizlik endeksinin güçlü ve zayıf yönleri mevcuttur. Bireylerin var olduğu her alanda eşitsizlikten söz etmek mümkündür ve bunların hepsi dikkate değer alanlardır. Bu araştırmada dikkat çekilen kurumsal özellikler doğrudan veya dolaylı yollardan hayatın her alanında meydana gelen eşitsizliği belirleme gücüne sahiptir. Bu nedenle kurumların gelir ve servet eşitsizliği üzerindeki etkileri, eğitim ve sağlık alanlarında yürütülen politikalardan bağımsız düşünülemez.⁵ En temel ihtiyaçlardan sosyal aktivitelere kadar her konu kurumların etki alanındadır ve bu alanlardan birinde ortaya çıkan eşitsizlik yine kurumlar üzerinden farklı eşitsizliklerin doğmasına neden olur. Sonuç olarak bunların tam anlamıyla ölçülebileceği mükemmel bir eşitsizlik endeksi bulunmamaktadır. Bu nedenle çoğu zaman araştırma türüne göre en avantajlı ve güvenilir bilgileri sağlayan veri seti kullanılmak zorunda kalınır. Birtakım dezavantajlarına rağmen belirtilen güçlü yönlerinden dolayı bu çalışmada harcanabilir gelir Gini katsayısı eşitsizlik verisi olarak tercih edilmiştir.⁶

⁵ Kaliteli kurumlar beşeri sermayeye yapılan yatırımların daha etkili olmasına katkıda bulunur. Örneğin farklı ülkelerde ortalama eğitim süresinde yaşanan artış kurumların kalitesine bağlı olarak farklı etkiler gösterir. Beşeri sermayenin artması kaliteli kurumların desteğiyle ekonomik gelişmeyi teşvik eder (Hall, Sobel, & Crowley, 2010).

⁶ Eşitsizlik literatüründe önemli yere sahip birçok çalışmada kullanılan en yüksek gelir grubunun servet ve gelirlerinin incelendiği yöntemden bahsetmekte fayda vardır. Genellikle ülkede gelir dağılımının %10-%1'lik -bazen daha dar bir grubun- bir kısmı incelenerek genel gelir ve servet eşitsizliği hakkında çıkarımlar yapılır. Genellikle eşitsizlikte gerçekleşen değişikliklerin temelinde yüksek gelir grubunun gelirden aldığı payda yaşanan düşüş ve artışlar yatar. Bu nedenle ülkenin toplam gelirinin önemli bir kısmını elinde tutan bu kesimin, dikkatli incelendiğinde, genel eşitsizlik şemalarını temsil etme gücü olduğuna inanılır. Gerçekten de Gini katsayısı ile yüksek gelir grubunun gelirden aldığı pay arasında anlamlı bir korelasyon bulunur. Bu nedenle yalnızca yüksek gelir grubu hakkında

yapılan çalışmalarda değil genel eşitsizlik çalışmalarında da bu en yüksek %10 ve %1 verileri tercih edilir. Ayrıca gelir grupları arasında tekrar bir orantı yapılmaması ilk aşamada veride var olan hataların ortadan kalkmasını sağlar (Roine & Waldenström, 2015).

İKİNCİ BÖLÜM

YOLSUZLUK SORUNU VE YOLSUZLUĞUN ÖLÇÜMÜ

2. BİR KAVRAM OLARAK YOLSUZLUK VE İKTİSADİ ETKİLERİ

Sınırları net çizgilerle belirlenmiş ve herkes tarafından kabul gören bir tanımı olmayan yolsuzluk, en yaygın açıklamasıyla kamu görevinin bireysel çıkar amacıyla kötüye kullanımı olarak kabul edilir. Bu tanım yolsuzluğun oldukça geniş bir bağlamda ele alınmasına ve çeşitli davranış, işlem ve tutumun bu kapsamda değerlendirilmesine imkân verir (Harrison, 2007). Yolsuzluğun kapsamı bireysel birikimlere, kültüre ve ideolojilere bağlı olarak genişletilebilir/daraltılabilir. Özellikle bir ülkedeki politik ortam, toplumda algılanan yolsuzluk üzerinde etkili olur. Bürokratlar yolsuzluğa karşı takındıkları tutumla bireylerin yolsuzluk algılarını manipüle edebilirler. Normal şartlar altında yolsuzluk olarak algılanacak davranışlar kanıksanır ve toplum tepki gösteremez hale gelir. Bu nedenle konjonktüre bağlı olarak yolsuzluk algısı değişip farklı tanımlar kazanabilir (Luo, 2005). Kültürel, ahlaki ve etik değerlere bağlı olarak belli bir dönemde ve belli bir ülkede yolsuzluk olarak kabul edilen bir davranış farklı bir dönem ya da ülkede normal karşılanabilir. Ancak bu durum, yolsuzluk olarak değerlendirilen evrensel örneklerin olmadığı anlamına gelmez. Toplumda yolsuzluk kavramı genellikle -yapılan geniş tanımlamalara karşın- yolsuzluğun en dar anlatımı olan kamu görevlisine rüşvet verme ya da kamu görevlisinin rüşvet alması şeklinde karşılık bulur. Ancak bu bağlamın dışında kalan örnekler çeşitlendirilebilir. Yolsuzluk ve etkilerine dikkat çekmek için çalışmalar yapan ve yolsuzluk algı endeksleri yayınlayan Transparency International organizasyonu, yolsuzluğun çeşitli şekillerde ortaya çıkabildiğini belirtir. Devlet memurlarının vermekle yükümlü oldukları hizmetler için para talep etmeleri, politikacıların kamu parasını kötüye kullanarak kamu ihalelerini ayrıcalıklı kimselere vermeleri ve firmaların karlı sözleşmeler elde etmek amacıyla rüşvet vermeleri yolsuzluk altında değerlendirilir. Yolsuzluğun her zaman yasadışı olmak zorunda olmadığını, ahlaki normlara ters düşen aktivitelerin yolsuzluk olarak

değerlendirilebileceğini belirtmek gerekir (Hughes, 2010). Örneğin bir bürokratin bireysel menfaat uğruna görevini kötüye kullanarak kamu parasını harcaması, özel firmaların doğal kaynakları çevreye zarar verecek şekilde kullanmalarına müsaade edilmesi, partilerin sponsorluk gelirleri elde ettikleri büyük şirketlerin yararına düzenlemeler yapmaları yolsuzluğun farklı şekilleridir. Sıklıkla karşılaşılan bu örnekler çoğaltılabildiği gibi somut olarak ortaya konulamayan, kamuyu zarara uğratan pek çok kasti davranış yolsuzluk olarak adlandırılabilir. Bu nedenle hukuki bir tanımla yapılsa da yolsuzluğun tespit edilmesi ve ölçülmesi oldukça güçtür.

Yolsuzluğun yasal çerçevenin sınırları içinde kalınarak gerçekleştirilebilmesi ülkelerin sosyal, politik ve iktisadi dinamiklerine bağlıdır. Kaufmann and Vicente (2011) yasadışı yolsuzluk, yasal yolsuzluk ve sıfır yolsuzluk durumlarının tanımlandığı bir politik ekonomi modeli geliştirirler. Modele göre toplum ve elitler arasındaki etkileşim ekonomik ve politik değişkenlerin de etkisiyle bu üç senaryodan birinin oluşacağı bir yolsuzluk durumunu doğurur. Yasadışı yolsuzluk eşitsizliğin yüksek, gelirin ise düşük olduğu ülkelerde ortaya çıkar. Toplum elit kesim karşısında oldukça güçsüz bir konumda bulunduğundan dolayı elitlerin yolsuzluğu yasallaştıracak altyapı için kaynak ayırmasına gerek yoktur. Bu nedenle yolsuzluk faaliyetleri -toplum bu problem karşısında rahatsızlığını belirtmenin sonucunda ortaya çıkacak maliyetleri üstlenmedikçe- herhangi bir engelle karşılaşmadan yasadışı düzlemde devam eder.

Daha düzgün ekonomik koşullara sahip ülkelerde ise elitler toplumun geri kalanından çekindikleri için yolsuzluk aktivitelerini yasal bir çerçeveye uydurmak zorundadır. Öte yandan, gelişmiş iktisadi olanakların hesap verebilirlik ve şeffaflık ilkeleriyle bulunduğu ülkelerde yolsuzluğa pek rastlanmaz. Johnston (1997) yolsuzluğu yasal çerçevenin dışında politik ve ekonomik dengelere bağlı olarak oluşabilen dört farklı başlık altında sınıflandırır; çıkar grupları, elit hegemonyası, parçalanmış patronaj ve patronaj makineleri. Çıkar grupları durumunda elitlerden oluşan farklı gruplar menfaat arayışındadır ve ekonomik fırsatlar politik fırsatlardan yüksektir. Ekonomik fırsatları değerlendirerek iktisadi güç elde eden elitler politik güç devşirmek için servetlerini kullanırlar. Liberal demokrasilerde rastlanan bu durumda yönetim

aygıtlarını etkilemek için çıkar grupları arasında ekonomik bir rekabet söz konusudur. Elit hegemonyası senaryosunda siyasi süreçleri etkileme gücüne sahip yerleşik bir elit grubu bulunur ve bu grup iktisadi fırsatları kontrol altında tutarak kazanç sağlar. Parçalanmış patronaj, dört yolsuzluk senaryosu arasında en tehlikeli görülenidir. Politik fırsatların ekonomik fırsatlardan daha fazla olduğu bir ortamda yüksek sayıda çıkar grubu iktisadi fayda sağlamak için politik güç kullanır. Çıkar grupları arasındaki rekabetin gerginleşmesiyle şiddet artar ve politik denge ve istikrarın sağlanması oldukça güçleşir. Son olarak patronaj makinelerinde yerleşik bir elit grup politik gücü servet elde etmek için kullanır. Sistematik yolsuzluk ile elitlerin serveti artarken fakirleşen toplum sindirilmiştir.

Ülkelerin içsel özelliklerine bağlı olarak gerçekleşen yolsuzluk senaryoları çizen araştırmacılardan biri de Jain (2008)'dir. Yolsuzluğun takdir yetkisi, ekonomik rant ve caydırıcı uygulamalara bağlı olarak ortaya çıktığını savunur ve yolsuzluğu - ilişkinin kurulduğu taraflara bağlı olarak- üçe ayırır. Politikacıların bireysel çıkar amacıyla ulusal politikaları etkilediği ve kamuya yansıyan maliyetlerin doğduğu durum Jain'in tanımladığı ilk yolsuzluk türüdür. Bu senaryo üç yolsuzluk türü arasından toplumu en derinden etkileyenidir ve en uç örneklerinde bireysel serveti ve kamu hazinesi arasında ayırım yapmadan yalnızca kendi menfaatlerine hizmet edecek kararlar alan diktatörler görülür. Daha zararsız görülen yolsuzluk türü ise bürokratlar tarafından rutin hizmetlerin gerçekleştirilmesi için rüşvet talep edilmesi veya yasal organlarda maliyetlerin düşürülmesi için yapılan rüşvet ödemeleridir. Sonuncu tür olan yasama yolsuzluğu oy kazanmak amacıyla yasa koyucular tarafından farklı çıkar gruplarına hitap eden yasal düzenlemelerin yapılmasıdır. Görüldüğü gibi farklı sosyo-iktisadi dinamikler ve aktörler ele alınarak yolsuzluk sınıflandırmaları yapmak mümkündür. Yolsuzluğun şiddeti, yaygınlığı ve yolsuzluk karşısında verilen tepkiler ülkelerin içsel değişkenleri ile güçlü bir ilişki içindedir.

Yolsuzluk yalnızca gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerin problemi olmaktan uzak, hemen her ülkede demokrasiye, kurumlara ve ekonomik gelişmişliğe bağlı olarak değişik şekillerde ve yaygınlıkta ortaya çıkan bir problemdir (Klitgaard, 1998). Yolsuzluğun büyük oranda kültürel özelliklerden etkilendiği ve kültürün

yolsuzluğun en önemli belirleyicilerinden biri olduğu savunulur. Evrensel normların yaygınlaşması ile bu etkinin zayıflayacağını savunanlar olmasına karşın günümüzde bazı kültürel özelliklerin daha fazla yolsuzluk doğurduğuna inanılır (Park, 2003). Bunun yanında ekonomik faaliyetlerin merkezileşmesi ve ekonomik özgürlüğün azalması yolsuzluk üzerinde etkilidir. Hükümetin ekonomik alanda etkinliği ve düzenlemelerin yoğunluğu arttıkça yolsuzluğun çoğalmasına imkân sağlayan bir ortam oluşur (Lash & Batavia, 2013). Tanzi (1998) vergilerde, kamu harcamalarında ve ekonomik aktivitelere yönelik düzenleme ve kontrollerde gerçekleşen yükselişin hükümetin iktisadi hayattaki rolünü artırdığını ve kültürel normlara bağlı olarak zaman içinde yolsuzluğu çoğaltabileceğini savunur.

Apergis, Dincer, and Payne (2010) gelir dağılımı ve yolsuzluk arasındaki nedensellik ilişkisinin yönünü tespit etmeye çalıştıkları araştırmalarında ABD’de ki 50 eyalete ait verileri kullanırlar. Araştırma sonucunda eşitsizlik ve yolsuzluk arasında makro iktisadi ve sosyal değişkenler üzerinden çift yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğunu tespit edilir ve literatürdeki genel kullanıma kıyasla oldukça dar kapsamlı bir yolsuzluk tanımlaması yapılarak yolsuzluk değişkenini seçili yıllarda yolsuzlukla ilgili suç işleyen kamu görevlisi sayısı ile ölçülür. Benzer şekilde nedensellik ilişkisini çift yönlü analiz eden Policardo and Carrera (2018) eşitsizliğin yolsuzluğa neden olan faktörlerden biri olduğunu, 50 ülkeye ait verilerle yapılan panel veri analizinde gelir dağılımı eşitsizliğinde gerçekleşen artışların yolsuzluğu artırdığını, yolsuzluk artışının ise eşitsizliği etkilemediğini tespit ederler. İki değişken arasında saptanan bu ilişki sosyal normlara dayanarak açıklanır. Eşitsizliğin artması algılanan adaletsizliği artırır ve sosyal normların bozulmasına, rant arayışına ve kurumların işleyememesine yol açarak yolsuzluğu artırır.

Bir ülkede yolsuzluğun artmasının özellikle iktisadi alanda yıkıcı etkileri olabilmektedir.⁷ Gupta, Davoodi, and Alonso-Terme (2002) yolsuzluğun eşitsizlik ve

7 Yolsuzluk literatürde çoğunlukla olumsuz bir etken olarak değerlendirilmesine rağmen bürokrasiyi hızlandırarak büyümeyi artırdığını savunanlar da vardır. Konunun iki yönünü de ele alan bir çalışmada Aidt (2009), yolsuzluğun her iki etkisi için de örnekler sunar. Ancak araştırmada büyüme ve yolsuzluk arasında anlamlı bir ilişkiye dair bulgulara ulaşılamamıştır. Öte yandan Sulemana and Kpienbaareh (2018) Sahra-altı Afrika ülkelerine ait verileri kullanarak yaptıkları çalışmada

fakirlik üzerinde çeşitli makro-iktisadi ve eğitim gibi sosyal kanallar yoluyla etkili olduğunu belirtir. Yolsuzluğun devlet görevlilerinin yetkilerini bireysel çıkar amacıyla kullanmaları şeklinde tanımlandığı çalışmada yolsuzluk nedeniyle kaynakların tahsisinin olması gerektiği şekilde gerçekleştirilemeyeceği savunulur. Kaynakların düzgün dağılmaması devletin birçok aygıtını etkiler. İktisadi büyüme, vergi sistemi, devlet tarafından yürütülen sosyal programlar, varlık sahipliği ve beşerî sermaye gibi değişkenler yüksek yolsuzluktan olumsuz etkilenerek gelir dağılımı eşitsizliğine ve fakirliğe yol açar. 1980-1997 yıllarına ait verilerle yaptıkları analizde iddialarını ampirik olarak kanıtlarlar. Yolsuzluk katsayısında gerçekleşen bir standart sapmalılık değişimin gelir dağılımı eşitsizliği Gini katsayısını 11 puan artırdığı tespit edilir. Çok sayıda ampirik çalışmada yolsuzluk ve gelir dağılımı arasında kurulan bu ilişkiyi desteleyecek bulgulara ulaşılır. Gyimah-Brempong and de Camacho (2006) tarafından yapılan ülkelerin gruplara ayrılarak analiz edildiği çalışmada yolsuzluğun gelir dağılımı eşitsizliğini artırdığı bulunur. İlişkinin gücü bölgelere göre değişiklik göstermekle beraber sırasıyla Latin Amerika, Afrika, Asya ve OECD ülkelerinde yolsuzluğun eşitsizlik üzerindeki etkisi daha güçlüdür.

Yolsuzluk, ülkelerin büyümeleri için hayati öneme sahip üretim üzerinde de etkisini gösterir. Rant arayışı üretim oranlarını ve farklı sektörlerden elde edilen kazanımları olumsuz etkiler. Li, Xu, and Zou (2000) geleneksel sektör ve modern sektörlerde gerçekleşen üretim oranı ve rant arayışı arasında bir karşılaştırma yaparlar. Araştırmaya göre geleneksel sektör durağan olduğu için büyüme oranı sıfırken modern sektör gelişime açıktır ve büyüme oranı farklı değerler alabilmektedir. Buna göre rant arayışının düşük olduğu ülkelerde düşük yolsuzluk düşük gelir dağılımı eşitsizliği ile ilişkilendirilir. Yolsuzluğun yüksek olduğu ülkelerde zamanla rant arayışında olan birey sayısı arttıkça üretkenlik azalır ve geleneksel sektör, modern sektör ve rantın

literatürde genellikle kabul gören kanının aksine yüksek eşitsizliğin düşük yolsuzlukla ilişkili olduğunu saptarlar. Nedensellik ilişkisinin yolsuzluktan eşitsizliğe doğru olduğunu bulurken bu ülkelerde yolsuzluk katsayılarının uzun yıllardır oldukça yüksek olmasından dolayı bu probleme karşı duyarlılığın düşük olduğunu ve yolsuzluğun normal olarak algılandığını belirtirler. Bu nedenle eşitsizlikte yaşanan artışlar yolsuzluğu artırmaz.

geliri eşitlenir.⁸ Bu durum reel sektörde verim düşüşüne sebep olarak iktisadi performansı zayıflatır.

Kamuda rant arayışının yükselmesi, ticari faaliyetlerde ve kamu yatırımlarında toplumsal fayda yerine bireysel menfaat gözetilmesine ve kaynakların verimsiz kullanılmasına sebep olur. Hükümetin rant gelirinin fazla olduğu ürün ve hizmetlerin ithalat/ihracatına yönelmesi toplumun tüketim alışkanlıklarını ve kaynak aktarılan üretim kalemlerini doğrudan etkiler. Mevcut ürün ve hizmetler ihtiyaçlar tarafından belirlenemez hale gelir. Kamu yatırımları topluma daha fazla katkı sağlayacak projeler yerine rant imkanlarının yüksek olduğu alanlara aktarılır ve genel anlamda bir üretkenlik düşüşü yaşanır (Shleifer & Vishhny, 1993). Delavallade (2006) yolsuzluk ve ülkelerin kamu harcamalarının dağılımı arasında önemli bir ilişki olduğunu belirtir. Yatırımlar, mal/ürün alımları ve yenileme/onarım faaliyetleri yolsuzluğa elverişli kamu harcamalarıdır. Bunun dışında yapılan ödemelerin -genellikle belirli ve sabit olduğu için- rant geliri sağlama potansiyelleri düşüktür. Bu nedenle yolsuzluğun yüksek olduğu ülkelerde enerji, savunma, altyapı gibi taraflar arasında yapılan görüşmelerin ve anlaşmaların gizli tutulduğu, bürokratların pazarlık güçlerinin yüksek olmasından dolayı çıkar sağlayabildikleri alanlara yapılan harcamalar yüksektir. Diğer taraftan refah artışı sağlayacak eğitim ve sağlık gibi sosyal alanlara ayrılan kaynaklar kısıtlıdır. Özelleştirme uygulamaları da benzer şekilde yüksek tutarlı yolsuzluk faaliyetlerinin gerçekleştirilmesine imkân verir. Kamu kurumlarının özelleştirilmeleri esnasında önemli veriler gerçeği yansıtmayacak şekilde bozulabilir. Ayrıca kurumu satın alanlar daha düşük fiyatlar ödemek için yetkililer üzerinde etki kurarak kurumun düzgün işlememesine, sonuç olarak değerinin düşmesine neden olabilirler. Bunun gibi yozlaşmış davranışlar kurumlarda verimsizliğe sebep olur (Rose-Ackerman, 1997). Yolsuzluğun ülkeler için önemli kabul edilen pek çok göstergelyi olumsuz yönde etkilediği görülür. Bu nedenle yolsuzluğun çeşitli yöntemlerle ölçülmesi ve iktisadi-sosyal değişkenlerle ilişkisinin belirlenmesi oldukça önemlidir.

⁸ Araştırmaya göre yolsuzluk yüksek olduğunda rant, geleneksel sektör ve modern sektör aynı oranda gelir elde ettiği için gelir dağılımı eşitsizliği düşüktür. Yolsuzluk orta seviyelerde olduğunda gelir dağılımı toplumun geleneksel ve modern sektöre dağılımına bağlı olarak değişir. Gelir dağılımı ile yolsuzluk arasında U-şeklinde bir ilişki tespit edilir.

Her ne kadar yolsuzluğun iktisadi ve sosyal sebeplerini/sonuçlarını çoğaltmak mümkün olsa da bunun çok daha genel, sistemsel bir sorun olduğunu unutmamak gerekir. Diğer bir deyişle, yolsuzluk siyasi-iktisadi-sosyal sistemin bir parçasıdır ve köklü sistemsel problemlere karşı kalıcı çözümler üretilmedikçe yolsuzluk karşısı alınan önlemler uzun vadeli sonuçlar doğurmaz. Yolsuzluğu azaltmak için yapılan değişiklikler sonucunda yaşanan geçici gelişmeler yolsuzluğun sebep olduğu problemleri çözmek için yeterli değildir. Bunun temelinde yolsuzluğun adeta kurumların iskeletine işlemiş bir problem olması ve yüzeysel aksiyonlar ile görünür yolsuzluk azaltılsa bile derin bağların etkisini sürdürmesi yatar (Clammer, 2012). Yolsuzluğun sistematik hale geldiği ülkelerde bu problemle mücadele hedef alınarak yapılan düzenlemelerin etkili olabilmesi için demokrasinin gelişmesi ve kurumların güçlendirilmesi gerekir. Hesap verebilirlik ilkesi güçlendikçe ve demokrasinin gelişmesiyle toplumda ve kurumlarda güven ortamı oluşur ve yolsuzluğa sebep olan sosyal etkenler dönüştürülebilir (Drapalova, Mungiu-Pippidi, Palifka, & Vrushi, 2019; Leiken, 1996). Bürokratların güç ve çıkar peşinde olduğu, yasa yapıcıların fonlara ihtiyaç duyduğu demokrasilerde bireysel faydanın kamu yararına tercih edildiği durumlara rastlanabilir. Ancak seçmenin bilgi birikimini artırması, problemlere odaklanması ve bürokratların/politikacıların etik değerlere bağlı kalarak çoğunluğun çıkarlarını gözetmeleri yolsuzluğun kontrol altına alınması için gerekli yapısal ve sosyal değişikliklerin gerçekleşmesinde öncü olur (Rose-Ackerman, 1978).

2.1 YOLSUZLUĞUN ÖLÇÜLMESİ

Araştırmacılar genellikle yolsuzlukla ilgili ampirik çalışmalarda çeşitli kurum ve organizasyonlar tarafından geliştirilen endeksler kullanmayı tercih ederler. Corruption Perceptions Index of Transparency International, Yolsuzluk Algı Endeksi, the Control of Corruption Index of the World Bank, the International Country Risk Guide of PRS sıklıkla tercih edilen yolsuzluk verileridir. Farklı veri kaynaklarının bir araya getirilmesiyle oluşturulan bu endeksler pek çok ülkeyi kapsayan geçmiş yıllara yönelik verileri sayesinde yolsuzlukla ilgili ampirik çalışmaların -özellikle zaman

serisi analizlerinin- yapılmasını mümkün kılarlar (Ko & Samajdar, 2010). Ancak yolsuzluğun sınırları çizilmesi ve ölçülmesi zor bir kavram olmasından dolayı bu endeksler de pek çok dezavantaj barındırırlar ve araştırmacılar tarafından eleştirilirler. Her yolsuzluk endeksi nüanslarla da olsa farklı yolsuzluk tanımları yapar ve nihai veriyi elde etmek için kullanılan kaynaklar değişkenlik gösterir. Bu nedenle her endeks benimsediği yaklaşımın çizgileriyle sınırlı şekilde yolsuzluğu temsil etme gücüne sahiptir. Ek olarak, endekslerde ölçülen çoğunlukla gerçek yolsuzluk değil, ağırlıklı olarak araştırmaya dahil edilen uzmanların yolsuzluk algılarıdır (Rohwer, 2009). Bu algılar araştırmaya katılanların politik, ekonomik ve kültürel birikimlerine göre şekillenebilir. Ayrıca ülkelere dair yolsuzluk algıları ülkelerin karakteristik özelliklerine bağlı olarak var olandan düşük/yüksek ölçülebilir. Ülkelerin uluslararası itibarları araştırmalara dahil edilen katılımcıların yorumları üzerinde etkili olur. Donchev and Ujhelyi (2014) yolsuzluk deneyimi ve yolsuzluk algısını karşılaştırdıkları çalışmalarında katılımcılardan elde ettikleri anket sonuçlarına göre yolsuzluk söz konusu olduğunda deneyim ve algının farklılık gösterdiğini tespit etmişlerdir.

Önemli olan yolsuzluğun çeşitli aktörler tarafından gerçekleştirilen her bir işlemde tespit edilmesinden ziyade, kapsamlı ve derin etkilerinin gözlemlenmesidir. Bunu yapabilmek adına yolsuzluk sınırlı faaliyetler olarak değil kurumların işleyişini bozan geniş bir kavram olarak ele alınmalıdır. Çeşitli faaliyetlerle emanet edilen gücün bireysel çıkar için kullanılarak kamunun zarara uğratılması ve kurumların hedeflenen şekilde işleminin önüne geçilmesi yolsuzluktur. Çıkar grupları rantlarını artırmak amacıyla elde ettikleri orantısız gücü kullanarak kurumların ideal şekilde faaliyet göstermesini engellerler. Bu çalışmada kurumların bu şekilde bozulması ve demokratik/eşitlikçi politikaların uygulanamaması yolsuzluk olarak kabul edilir. Daha önce Fakir, Ahmad, Hosain, Hossain, and Gani (2017) tarafından yapıldığı gibi yolsuzluğun bu kapsamda ölçülmesi için Yolsuzluk Algı Endeksi kullanılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EŞİTSİZLİK VE KURUMSAL ÖZELLİKLER

ARASINDAKİ İLİŞKİ

3. YOLSUZLUK VE EŞİTSİZLİK

Eşitsizlik ve yolsuzluk arasındaki ilişkinin teorik altyapısı Acemoglu et al. (2005) tarafından geliştirilen büyüme ve kurumlar arasındaki ilişkinin açıklandığı politik ekonomi modeline dayanır. Modele göre iktisadi büyüme büyük oranda ekonomik ve politik kurumların işleyişi tarafından belirlenir. Bu kurumların yapısı ise tercih ettikleri düzenlemelerin hayata geçirilmesi için politik güç kullanan çıkar grupları tarafından şekillendirilir. Modelin temelini farklı grup veya bireylerin herkese faydalı olacak iktisadi büyüme sağlayan kurumlar oluşturmaktansa bireysel menfaat peşinde koşmayı tercih edecekleri kabulüne dayanır. Buna göre çeşitli yollarla politik güç devşirmeyi başaranlar bireysel menfaatlerini toplumsal faydanın önüne koyacaktır. Temel sorun politik gücün kişisel emeller uğruna kullanılmayacağının taahhüt edilememesidir.

De jure ve de facto olarak ikiye ayrılan politik gücün rant arayışı ile belirli kanallar üzerinden işletilmesiyle kurumlar şekillendirilir. De jure politik güç kurumlar üzerinden işletilebilirken de facto güç kısıtlı bir süre elde bulundurulabilir. Bu nedenle de facto gücü kısıtlı bir süre için eline geçirenler avantajlı durumlarını uzun vadeye yayabilmek adına ekonomik ve politik kurumları kendi lehlerine biçimlendirirler. Bu şekilde kurumlar üzerinden de jure politik güç elde ederler ve de facto gücü elde tutmanın zorluklarından kurtulmuş olurlar. Kurumları şekillendirme kabiliyeti elit gruplara yüksek kazanım olanakları sağlar. De jure politik güç temelde politik kurumlar tarafından şekillendirilir. Örneğin ülkelerin yönetim biçimleri ve politikacıların sahip oldukları imkanlar hukuki politik gücün kaynağıdır. İktisadi

kaynakların dağılımı ve farklı grupların problemler karşısında isyan/ayaklanma gibi aksiyonlar alabilme kapasiteleri gibi etkenler, de facto politik gücü elinde bulunduran aktörleri belirler. De jure/de facto politik güç bunları elinde bulunduranlara ve konjonktüre bağlı olarak ekonomik ve politik kurumları şekillendirir. Kurumların yapısı, işleyişi ve etkinliği ekonomik performans ve kaynakların dağılımını etkileyerek nihayetinde politik gücü elinde bulunduran aktörleri belirler. Kurumlar ve politik güç arasındaki çift yönlü ilişkinin ortaya konulmasıyla çerçevesi çizilen kurumsallaşma ve büyüme modelinin son halkasını tamamlanır. Buna göre kaynakların dağılımı, ekonomik performans, politik güç ve ekonomik/politik kurumlar arasında sırayla birbirini biçimlendiren bir döngü mevcuttur.

Bu modelden hareketle Acemoglu and Robinson (2015)'a göre eşitsizlik, Piketty (2014)'nin iddia ettiğinin aksine kapitalizmin doğası gereği meydana gelen bir problem olmaktan ziyade kurumlara bağlı olarak değişen bir iktisadi durumdur. Piketty'nin sermayenin getiri oranı ve büyüme oranı arasındaki farktan dolayı ortaya çıktığını öngördüğü eşitsizlik modelinde kurumsal göstergelerin göz ardı edildiğini belirtirler. Piketty I. ve II. Dünya Savaşları'ndan sonra eşitsizlikte yaşanan düzelmelerin ardından kapitalizmin doğasına döndüğünü savunur. 1970'lerden sonra eşitsizliğin artmasının nedeni sermayenin getiri oranının ülkelerin büyüme oranlarına kıyasla daha yüksek olmasıdır. Bu durumdan faydalanan servet sahipleri kısa sürede birikimlerini dramatik miktarda artırır ve gelirlerinin önemli kısmını servetleri üzerinden elde ederler. Dolayısıyla eşitsizliğin temelinde servet farklılıkları yatar. Oldukça uzun bir periyodu analiz ederek -bazı aralıklarda yaşanan düzelmeler dışında- sonsuz sermaye birikimini öngören kapitalizmin kaçınılmaz olarak eşitsizliğe sebep olduğunu savunur. 9 Fakir et al. (2017) eşitsizlik üzerinde yolsuzluk ve sermayenin getiri oranının etkisini karşılaştırmalı olarak analiz ettikleri çalışmalarında yolsuzluk ve eşitsizlik arasında lineer olmayan bir ilişki tespit ederler. Çalışmada yolsuzluğun gelir dağılımı üzerinde Piketty'nin ortaya attığı kapitalizmin ikinci temel kuralından

9 Eşitsizliğin belirleyicileri arasında kurumsal faktörlerin hesaba katılmadığı bu modelde daha eşit bir toplum oluşturmak için artan oranlı vergilendirme uygulamasının önemine sıklıkla vurgu yapılır. Ancak bunun etkili bir şekilde uygulanması güçlü kurumları ve uluslararası iş birliğini gerekli kılar. Bu noktada eşitsizliğin önlenmesinde/azaltılmasında etkili olan kurumsal özellikler tekrar ön plana çıkar (Islam, 2018).

daha etkili olduğu savunulur. Bu hipotezin basitleştirildiği (r-g), sermayenin getirisi ve gelirden yaşanan artış arasındaki farkı formüle eder. Piketty (r-g) ile eşitsizlik arasında güçlü bir bağ olduğunu ifade eder. Diğer taraftan Fakir et al. (2017) eşitsizliğin yüksek olduğu ülkelerde (r-g) ile eşitsizlik arasında bir ilişki gözlemlenmediğini ve bu durumda eşitsizliğin büyük oranda kurumsal faktörler tarafından belirlendiğini savunurlar. 2000-2011 yılları arasında 39'unun gelişmekte olan ülkeler olduğu 78 ülkeye ait verilerin dinamik panel analizi ile incelendiği çalışmada iddiayı destekleyen sonuçlara ulaşırlar. Analize yüksek sayıda kurumsal ve iktisadi değişkeni dahil ederek kapsamlı bir analiz gerçekleştirirler. Özellikle belli bir seviyenin üzerinde yolsuzluk gözlenen ülkelerde yolsuzlukta gerçekleşen düşüşlerinin eşitsizliği azalttığını ortaya koyarlar.

Kurumların temel belirleyici olarak kabul edildiği modelde Acemoglu and Robinson (2015), kaynakların dağılımı sürecinde ortaya çıkan eşitsizliğin hem politik ve ekonomik kurumları şekillendirdiğini hem de bu kurumlar tarafından doğrudan etkilendiğini ortaya koyarlar. Politik güce sahip olan kesim -çoğunlukla elitler-kurumları etkileyerek kaynakların eşitsiz dağılmasına sebep olurlar. Bu aşamada ortaya çıkan eşitsizlik, bireysel kazanımları toplumsal faydadan daha çok nemseyenlerin politik güce sahip olmasını ve kurumların güç sahibi azınlık tarafından bozulmasını mümkün kılar. Chong and Gradstein (2007) kurumsallık ve gelir dağılımı arasında nedensellik ve korelasyon ilişkisi kurdukları çalışmalarında iki değişken arasında anlamlı bir korelasyon olduğunu tespit ederler. Güçlü kurumlara sahip ülkelerde rant arayışının düşük olacağını, dolayısıyla gelirin bireysel çabalara bağlı olarak dağılacağını ve kurumsal faktörler güçlü sürece gelir dağılımı eşitsizliğinin sabit kalacağını ngrrlar. Nedensellik yaklaşımının diğer tarafından bakıldığında eşitsizliğin düşük olduğu ortamlarda kurumların kalitesinin yüksek olduğu, yüksek eşitsizliğin ise politik önyargılara sebep olarak kurumları gszleştirdiği görülür. Geniş bir ülke veri setinin kullanıldığı analiz sonucunda kurumlar ve eşitsizlik arasında anlamlı ve çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit etmişlerdir.

Güçlü kurumlara sahip demokrasiler yalnızca hükümetin seçimle başa gelmesini değil; yönetim güçleri üzerinde denetim, özgür ve sansürsüz basın, açık ve etkili yargı, şeffaflık gibi ilkeleri de garanti altına alır (Rivera-Batiz, 2002). Ancak ekonomik ya da politik yollarla -çoğunluğun faydasını sağlayacak şekilde çalışması gereken- kurumları etkileme gücünü elde eden kesimler mülkiyet haklarını, ticareti, vergi politikasını, yeniden dağıtım araçlarını ve düzenleyici uygulamaları kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirerek kurumların amacına uygun işlemlerini engellerler (Islam, 2018). Çünkü en eşitlikçi toplumlarda bile gelir ve servetin yeniden dağılımı politikaları elitlerin tercih ettikleri bir durum olmaktan uzaktır. Toplumun geri kalanını memnun edecek kararlar alırken, çoğunlukla mevcut pozisyonlarını minimum tavizle sürdürmeye ve kendi menfaatlerini korumaya çalışırlar (Muller, 1995).¹⁰ Eşitlikçi politikalar ve fakirlere faydalı olacak yeniden dağılım programları geliştirilse de kurumlarda yaşanan bozulma bunların pozitif etkilerini azaltır. Yardımların gerçekten ihtiyaç sahibi olanlara ulaşmasını engeller ve ayrıcalık sahibi olan kişilerin kaynakları ele geçirmesine sebep olur (Rose-Ackerman, 1999). You and Khagram (2005) eşitsizliğin yolsuzluk üzerindeki etkisini ölçtükleri çalışmada 129 ülkeye ait veriler kullanılır. Eşitsizlik zengin ve fakirlerin kamu hizmetinden farklı oranlarda yararlanmasına sebep olarak fakirlerde yolsuzluğun normal algılanmasına yol açar. Özellikle eşitsizliğin yüksek olduğu ülkelerde bu algının daha yaygın olması yolsuzluğu artırır. Yolsuzluğun artması zenginlerin servetlerini artırmalarını sağlayan kanalları açacağı ve bunu denetleyen kurumların işleyişlerini bozacağı için eşitsizliğin daha fazla artmasına neden olur. Ayrıca demokratik ülkelerde eşitsizliğin yolsuzluk üzerindeki etkisinin daha büyük olduğu düşünülür. Çünkü eşitsizlik arttıkça yeniden dağılım araçlarına olan talebin artması zenginlerin yolsuzluğa daha fazla başvurmalarına yol açar.

Benzer bir yaklaşım geliştiren Alesina and Angeletos (2005) hükümetin büyüklüğüne bağlı olarak yolsuzluk ve yeniden dağılım araçları arasında bir etkileşim

¹⁰ Eşitsizlik belli bir noktaya geldiğinde halk buna ayaklanarak tepki gösterir. Bu durum zenginler tarafından tercih edilmez. Bu nedenle zenginler eşitsizlik riskli boyutlara ulaştığında avantajlı konumlarını koruyabilmek adına birtakım tavizler verirler. Rahatsızlığı azaltacak düzeyde halka tanınan politik haklar ve ekonomik düzeltmeler sayesinde var olan sistem korunmuş olur (Acemoglu & Robinson, 2000).

olduğuna inanırlar. Devlet içinde farklı aktörlerin yolsuzluk yapma kabiliyeti eşit değildir ve bürokrasiyi kullanarak çıkar sağlayan kesim sınırlıdır. Güçlü bir devletin araçlarını kullanarak rant elde edenler gelir dağılımı eşitsizliğinin artmasına sebep olurken toplumda da eşitsizliğe karşı bir duyarlılık oluşmasına neden olurlar çünkü rant yoluyla ortaya çıkan eşitsizlik üretken yollarla ortaya çıkan eşitsizlikten daha rahatsız edicidir. Bu nedenle vergi ve sosyal harcamalar gibi yeniden dağılım araçlarına talep artar. Ancak bu durum belli bir kesimin bu araçları manipüle edip yolsuzluğu artırmasıyla bir kısır döngüye sebep olabilir. Bu nedenle devletlerin yapılarına bağılı olarak farklı denge durumlarının ortaya çıkabilir.

Elitlerin bu etkisi yalnızca yeniden dağılım araçlarında görülmez. Kurumlarda meydana gelen bozulma sonucunda güven erimesinin en derinden hissedildiğı alanlardan biri de hukuktur. Yolsuzlukta yaşanan artış yasal kurumların etkinliğinde düşüşe sebep olur. Bunun sonucunda hukukun üstünlüğü zarar görür ve yolsuzluk daha serbest bir ortamda gerçekleştirilmeye başlar (Herzfeld & Weiss, 2003). Kurumlar üzerinde etki sahibi olan elitlerin yasal sisteme tahsis edilen kaynakları sınırlamaları ve kritik pozisyonlara atamalar yapmaları bu kurumları işleyemez ve yolsuzlukla mücadele edemez hale getirir (Jain, 2008). Ayrıca politik kurumlarda şeffaflık ilkesinin zayıflaması ve demokrasinin zarar görmesi yolsuzluğun artmasına meydan veren bir ortam oluşturur (Lederman, Loayza, & Soares, 2005).¹¹ Refah ekonomisini hedeflemesi gereken kurumlar bozularak politik ve ekonomik gücü elinde bulunduranların menfaatleri için çalışmaya başlar. Kamu gücünün -ya da bir yetkiliye emanet edilmiş gücün- suiistimal edilmesi şeklinde tanımlanan yolsuzluk, kurumları kendi menfaatleri doğrultusunda şekillendirmek için politik güç kullanan elitlerin yasal ya da yasadışı girişimlerinde ortaya çıkar. Bürokrasi ve elitler tarafından toplumun faydası için kullanılması gereken kaynakların farklı kanallara aktarılması,

11 Berggren and Bjornskov (2020) 1960-2014 arası 145 ülkeye ait verilerle yaptıkları araştırmada yolsuzluk, gelir dağılımı eşitsizliği, tüketim eşitsizliği ve yargı kalitesi arasındaki ilişkileri ölçerler. Çalışmada yolsuzluk politikacılar, bürokratlar ve yargı mensupları tarafından kamu görevinin bireysel çıkar amacıyla kötü kullanımı olarak kabul edilir. Bu nedenle yargı kalitesi ve hesap verilebilirliğinin de eşitsizlik üzerindeki etkisi ölçülür. Sonuç olarak yolsuzluk arttıkça tüketim ve gelir dağılımının en alt %5'lik diliminin payının arttığı, yargı kalitesi arttığında ise dağılımın en üstündeki %20'nin payının yükseldiğı bulunur. Diğer bir deyişle, beklenenin aksine yolsuzluk artışının daha eşit bir gelir dağılımına sebep olurken yargıda hesap verilebilirliğin artmasının gelir ve tüketim eşitsizliğini artırdığı ortaya çıkar.

düzenleyici ve denetleyici mekanizmaların manipüle edilmesi, yargının ve diğer yasal kurumların şeffaf bir şekilde işleminin önüne geçilmesi kurumlarda bozulmaya yol açar. Kurumların etkin işleyememesine sebep olan yolsuzluk, kamudan elitlere servet aktarımı, yeniden dağılım araçlarının düzgün kullanılamaması ve denetleyici ve düzenleyici mekanizmaların işletilememesi sonucunda servet ve gelirin eşitsiz dağılımına sebep olur.

Toplumsal refahı artırma gücü olan kamu harcamaları genellikle politikacıların ve bürokratların inisiyatifindedir. Toplam harcama bütçesi, farklı harcama kanalları arasındaki dağılım, proje seçimleri ile lokasyonlar ve her bir projenin tasarımı ve büyüklüğü hakkındaki kararlarda bürokratlar yüksek yetkiye sahiptir. Zayıf kurumların varlığında bu kararların bireysel çıkarlar doğrultusunda alınması kolaylaşır. Firmalar için oldukça karlı olan yüksek bütçeli projelerde seçimlerin rekabetçilerin politik ve ekonomik güçlerine bağlı olarak gerçekleşmesi verim kaybına sebep olur. İhtiyaç yerine rant gözetilerek kamu yatırımlarının yapılması toplumun tüm katmanlarına yansıyacak bir refah yaratmak yerine kazançların sınırlı kalmasına yol açar. Sosyal harcamaların kısıtlı kalması ve yüksek maliyetli projelere ihtiyaç dışı yatırım yapılması eşitsizlik ve büyüme gibi iktisadi göstergelere yansır (Tanzi & Davoodi, 1997). Üst düzey bürokratların ve politikacıların ticari ilişkiler içinde olması, kamu projelerinde kendi firmalarına ya da yandaşlarına öncelik vermeleri ve sözleşmelerde kamuya yüksek maliyetler yansıtmaları gelir ve servet eşitsizliğini artırır. Bu nedenle etkin işleyen kurumların eşlik ettiği toplumsal faydayı maksimize edecek yatırım ve harcama planlamaların yapılmasına ihtiyaç vardır.

Kamu sektörünün yanı sıra bir ülkede özel sektörün yapısı, büyüklüğü ve özel sektörün düzenlenme/denetlenme kalitesi gelir dağılımı üzerinde etki sahibidir. Demokratik kurumların varlığı özel sektör ve eşitsizlik arasındaki ilişkinin yönünü belirleme gücüne sahiptir. Sağlam bir demokrasiye sahip olmayan ülkelerde özel sektörün büyümesi eşitsizliği artırırken demokrasinin geliştiği ülkelerde bu durumun tersi söz konusudur. Güçlü kurumlar tarafından yürütülen düzenleme ve denetleme faaliyetleri özel sektörün eşitsizliği azaltacak şekilde büyümesine yardımcı olur (Lee, 2005). Ayrıca düzenleyici ve denetleyici mekanizmalar büyüme ve üretkenlik gibi

makroekonomik performans göstergeleri üzerinde etkilidir. İş hayatının kurallarını ortaya koyan düzenlemeler yolsuzluk nedeniyle zarar görür. Bireysel çıkar gözeten yetkililerin düzenlemeleri gevşetmeleri, rüşvet ödemeleri sonucunda düzenlemelerde değişikliklere gidilmesi bu mekanizmaların ekonomik performansı ve eşitsizliği olumlu yönde etkileyecek şekilde işletilememesine sebep olur (Breen & Gillanders, 2012).¹²

Kurumlar tarafından geliştirilen ve uygulanan düzenlemelerden biri de vergi politikasıdır. Artan oranlı vergi uygulaması gelir ve servet dağılımının tepesinde yer alanların orantısız kazançlarını dengeleyerek eşitsizliği azaltır (Clark & Lawson, 2008). Aksi durumda, eşitlikçi bir politika ile tasarlanmayan vergi uygulamaları elitlere fayda sağlarken gelir dağılımının alt basamaklarında kalan kesimlerin refahını yükseltmez ve eşitsizliği artırır (Altig & Carlstrom, 1999). Tasarruf yapma kabiliyeti düşük olan kesimlerin ihtiyaç harcamalarına yansıtılan yüksek vergiler eşitsizliğin artmasına sebep olur. Bu nedenle yalnızca zenginlerden alınan gelir ve servet vergisine değil düşük ve orta gelirli kesime doğrudan hitap edecek kapsamlı bir vergi politikasına odaklanacak güçlü kurumlar eşitlikçi bir toplum açısından önem taşır. Gyimah-Brempong (2002) yolsuzluğu bireysel çıkar amacıyla kamu görevinin sabote edilmesi ve verimsizliğe sebep olunması şeklinde tanımladığı çalışmasında Afrika ülkelerinde yolsuzluğun ekonomik büyüme ve gelir dağılımı üzerindeki etkisini inceler. Yolsuzluğun ekonomik büyüme, vergi sistemi, devlet sosyal harcamaları ve büyüme politikaları değişkenleri üzerinden gelir dağılımını belirlediğini savunur. Analiz sonucunda yolsuzluk ve gelir dağılımı arasında güçlü bir korelasyon olduğunu ve çalışmaya dahil edilen Afrika ülkelerinde yolsuzluğun gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisinin önceki çalışmalarda tespit edilenden daha yüksek olduğunu ortaya koyar. Bunun Afrika’da yolsuzluğun sistemik hale gelmesinden ve ortalama gelirin düşük olmasından kaynaklanabileceğini belirtir.

12 Düzenlemelerin etkin bir şekilde işletilebilmesinden bağımsız olarak, hükümetin iktisadi düzene müdahalesinin fazla olduğu ve düzenlemelerin arttığı ortamlarda yolsuzluk yüksektir. Bu nedenle düzenlemelerin yalnızca temel mülkiyet haklarını garanti altına alan yapıda olması gerekir. Bunun dışında sözleşme yapılarına gereğinden fazla düzenleme getirilmesi tercih edilen bir durum olmamalıdır (Holcombe & Boudreaux, 2015).

Özetle kurumların bozulması anlamına gelen yolsuzluk oldukça yıkıcı etkilere sahiptir. Etkin işleyemeyen kurumların bozucu etkisi sosyal, hukuki ve iktisadi pek çok değişkende gözlemlenir. Bu nedenle ülkelerin refah seviyesini artırmak için yürüttükleri politikaların etkili olabilmesi ve iyileştirilmesi hedeflenen göstergeler üzerinde negatif etkiye sahip faktörlerin etki güçlerini zayıflatabilmek için öncelikle kapsayıcı, eşitlikçi ve şeffaf kurumlara ihtiyaç vardır.¹³ Güçlü kurumlar gelişme için hayati öneme sahip yeni teknolojileri fonlayan yatırımların yapılabilmesi için sağlıklı ortamlar oluşturur ve ekonomik performansı artırır. Gücün merkezileşmesi ve kurumların elitlere hizmet etmesi birçok olumsuz sosyo-iktisadi sonuç doğurur. Kurumların belirtilen değerlere bağlı olarak dizayn edildiği ülkelerde bu durum önlenir ve demokrasi toplumun tamamı için işler (Acemoglu, Johnson, & Robinson, 2002). Demokratik kurumlar yeterince uzun süre devamlılık sağladığında -ekonomik gelişmeden bağımsız olarak- eşitsizlikte azalma yaşanır.¹⁴ Kurumların eşitsizlik üzerindeki bu etkisinin tam anlamıyla gözlemlenebilmesi için eşitlikçi yaklaşımın özümsemesine imkân tanıyacak bir periyodun geçmesi gerekir. Önemli olan kısa süreliğine demokratik kurumlara sahip olmak yerine demokratik kurumların etkinliğini uzun bir zaman aralığına yayabilmektir. Bu sayede kurumlardan beklenen eşitlikçi politika etkisini gösterebilir (Muller, 1988).¹⁵

13 Kurumlar kaynak dağılımı yoluyla eşitsizliği doğrudan azaltabilmelerinin yanında eşitsizliği artıran diğer iktisadi değişkenlerin negatif etkilerini zayıflatma gücüne sahiptir. Demokratik kurumların varlığında bankacılık gelişimi ve finansal serbestleşme gibi gelir dağılımını olumsuz etkileyen faktörlerin eşitsizlik üzerindeki etki güçleri azalır (De Haan & Sturm, 2017; Kim, Hsieh, & Lin, 2019).

14 Eşitsizlik ile kurumlar arasındaki ilişki ekonomik büyüme üzerinden de gözlemlenir. Eşitlikçi toplumlarda kurumların ekonomik büyüme üzerindeki etkisi eşitlikçi olmayanlara kıyasla daha yüksektir. Eşitsizliğin düşük olması kurumların büyümeyi artırma kapasitesine etki eder (Nigar, 2015). Bu bulgular ortaya konulan teorik altyapıyı destekler niteliktedir. Kaynakların dengesiz dağılımı sonucunda ortaya çıkan eşitsizlik, kurumların işleyişini etkilemektedir.

15 Basna (2019) Avrupa ülkelerinde yolsuzluk ve eşitsizliğin genellikle düşük olmasına karşın komünist geçmişe sahip ülkelerde yolsuzluğun yüksek kaydedildiğine vurgu yapar. Geçmişte bu rejimle yönetilmiş olan ve diğer Avrupa ülkelerinin birlikte incelendiği çalışmada komünizm geçmişinin yolsuzluk ve eşitsizlik ilişkisinde belirleyici olduğu saptanır. 39 ülkenin 20 yıllık verilerinin dahil edildiği araştırmada demokrasi geçmişi kısa olan eski komünist ülkelerde gelir dağılımı eşitsizliği arttıkça yolsuzluğun azaldığı sonucuna ulaşılır.

Bireylerin kaynakları arasında yüksek farkların olması etkin bir demokrasiye inancın azalmasına ve demokratik kurumların elitlere hizmet etmesine sebep olur. Dolayısıyla demokrasinin toplumun çoğunluğuna hitap edebilmesi ve dar gelirli bireylerin politik etkinliğinin artması için eşitlikçi bir toplum şarttır. Eşitsizliğin azalması toplumda politik düzene olan güveni tazeler ve demokrasiye olan ilgiyi artırır. Toplumun geniş kesimlerinin siyasi katılımı sayesinde demokrasi ve kurumlar gelişir (Solt, 2008). Sonuç olarak kurumsal değişkenler ile eşitsizlik arasında teorik çerçevede savunulan hipotezi destekler şekilde ampirik olarak ispatlanmış çift yönlü bir ilişki mevcuttur. Zayıf kurumlara yüksek gelir dağılımı eşitsizliği eşlik eder, öte yandan güçlü kurumlar daha eşitlikçi toplumlar doğurur (Chong & Gradstein, 2007).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

VERİ SETİ YÖNTEM VE ANALİZ

4.1 ARAŞTIRMADA KULLANILAN DEĞİŞKENLER

Modelde bağımlı değişken olarak harcanabilir gelir Gini katsayısı (G) kullanılmıştır. Veri seti Solt (2020) tarafından düzenlenen Standartlaştırılmış Dünya Gelir Eşitsizliği Veri Setinden alınmıştır. Bu veri seti çok sayıda ülkenin olabildiğince geniş bir zaman aralığında incelenmesini mümkün kılmayı hedefler ve Gini katsayısı özelinde geniş bir eşitsizlik verisi sağlar. Gini katsayısı gelir dağılımının üst ve alt basamaklarında yaşanan değişimleri yansıtmaya kabiliyeti olmadığı için eleştirilir. Ancak söz konusu eşitsizlik olduğunda araştırmaya dahil edilen ülkelere ait güvenilir ve dengeli veriler elde etmek oldukça zordur. Bu nedenle mümkün olan en geniş veriyi sağladığı için Gini katsayı eşitsizlik değişkeni olarak kullanılmıştır. Gelir dağılımı Gini katsayısı 0 ile 1 arasında değişen değerler alır ve 0 tam eşitlik durumuna karşılık gelirken 1 tam eşitsizliği ifade eder.

Öncelikli olarak kontrol edilen bağımsız değişken olan yolsuzluk için Transparency International organizasyonu tarafından geliştirilen Yolsuzluk Algı Endeksi (C) kullanılmıştır. Ayrıca daha önce Li et al. (2000) ve Fakir et al. (2017) tarafından yapıldığı gibi yolsuzluk ve eşitsizlik arasında olası bir lineer olmayan ilişkiyi tespit edebilmek amacıyla yolsuzluğun karesi (C^2) de analize dahil edilmiştir. Organizasyonun 2012 yılında gittiği metodoloji değişikliğinden dolayı 2003 ve 2011 yılları arası analize dahil edilmiştir. Bu endeks doğrudan yolsuzluk için bir ölçüm sağlamak yerine iş adamları ve uzmanların ülkelerle ilgili yolsuzluk algılarını ölçer. Ülkeler 0-10 arasında değişen puanlar alır ve yolsuzluğun az rastlandığı en temiz ülkeler yüksek puanlar alırken düşük puanlar yüksek derecede yozlaşmanın bulunduğu ülkelere verilir. Diğer bir deyişle, şeffaflığın arttığı ve yolsuzluğun azaldığı ülkelere yolsuzlukta ve kurumlarda yaşanan düzelme ülkelerin Yolsuzluk Algı puanına artış olarak yansır.

Diğer bağımsız değişkenler kurumsal ve ekonomik faktörlerin gözlemlenmesini sağlayacak şekilde belirlenmiştir. Ekonomik performansın eşitsizlik üzerindeki etkisini kontrol edebilmek için kişi başı GSYİH (LGDP) logaritması alınarak modele dahil edilmiştir. Veri seti Dünya Bankası veri tabanından elde edilmiştir. Kişi başı gelir burada ekonomik büyüme göstergelerinden biri olarak kabul edilmiştir. Kuznets'in büyüme ve eşitsizlik arasında tespit ettiği ters U şeklindeki ilişkiye göre eşitsizlik ve büyüme arasında anlamlı bir ilişki vardır. Kurumsal faktörlerin eşitsizlik ile olan ilişkilerini daha ayrıntılı şekilde ortaya koyabilmek adına Dünya Bankası Yönetişim Göstergelerinden hükümet etkinliği (GE) ve politik istikrar (PS) 3. modele eklenmiştir. Yönetişim Göstergeleri veri setleri farklı rapor ve verilerin belli bir metodoloji ile bir araya getirilmesiyle oluşturulur. Bu göstergelerde kamu, özel sektör ve STK sektörlerinde görev alan vatandaşların, girişimcilerin ve uzmanların görüş ve deneyimleri esas alınır. Hükümet etkinliği Dünya Bankası tarafından “kamu hizmetlerinin kalitesi, siyasi baskıdan bağımsızlığın derecesi, politika oluşturma ve uygulama kalitesi ve hükümetin politikalara bağlılığının güvenilirliği hakkındaki algılar” olarak tanımlanır. Politik istikrar ise “siyasi istikrarsızlık ve/veya terörizm de dahil olmak üzere siyasi saikli şiddet olasılığı algıları” şeklinde tarif edilir. Yönetişim Göstergeleri genelde -2.5 ve 2.5 arasında değişen değerler alırlar ve yüksek puanlar daha iyi yönetimi temsil eder. Bağımlı ve bağımsız değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 4.1’de verilmiştir.¹⁶

Tablo 4.1: Tanımlayıcı istatistikler

	G		C C²		DP		LG		GE PS	
		39		3.		14		3.4	-	-
Ortalama	.29	57		.83		9		0.15	0.73	
Maksimum	.7	45		7.		59		4.9	1.	1.
		7		.29		1		26	22	
Minimum				1.		1.		2.6	-	-
		34	3			4		1.39	2.81	
Std.		2.		1.		11		0.5	0.	1.
Hata	75		44		.73	4		647	06	
Gözle		12		1		12			12	1
m Sayısı	6		26		6			126	6	26

¹⁶ Araştırmada kullanılan değişkenlere ait ayrıntılı veri seti Ek 1’de verilmiştir.

4.2 YÖNTEM

Araştırmada değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek için yürütülen panel veri analizinde Demez and Akyol (2021) tarafından kullanılan bağımlı değişkenin gecikmeli değerinin modele dahil edildiği denklem esas alınmıştır. Ekonomik kurumlar tarafından alınan kararlarda geçmiş verilerin etkisinin hesaba katılması modelin değişkenler arasındaki ilişkiyi açıklama gücünü artırır (Tatoğlu, 2012). Buna göre analizde üç model kullanılmıştır.

İlk modelde bağımsız değişken olarak yalnızca yolsuzluk değişkeni ve hata bileşeni yer almaktadır.

$$G_{it} = G_{it-1} + C_{it} + C_{it}^2 + \mu_{it} \quad (1)$$

İkinci modele ekonomik performansın etkisini gözlemleyebilmek amacıyla kişi başına gelir dahil edilmiştir.

$$G_{it} = G_{it-1} + C_{it} + C_{it}^2 + LGDP_{it} + \mu_{it} \quad (2)$$

Son model kurumsal değişkenlerin de eklenmesiyle tüm bağımsız değişkenlerin eşitsizlik üzerindeki etkilerini ölçen modeldir.

$$G_{it} = G_{it-1} + C_{it} + C_{it}^2 + LGDP_{it} + GE_{it} + PS_{it} + \mu_{it} \quad (3)$$

Yukarıdaki modeller i ve t sırasıyla $i=1,2, \dots, N$, $t=1,2, \dots, T$ birim ve zaman boyutunu, μ kalıntıları, $LGDP$ değişkeninin önünde yer alan L serinin doğal logaritmasının alındığını göstermektedir. Analizde Arellano and Bond (1991) genelleştirilmiş momentler (GMM) tahmincisi kullanılmıştır ve bu metot için önerilen Sargan testi yapılmıştır.

4.3 ANALİZ SONUÇLARI

Yukarıda açıklanan yöntemle göre seçili 14 İslam ülkesinin 2003 ve 2011 yılları arasındaki verileri kullanılarak Panel Veri analizi gerçekleştirilmiştir. Kurulan üç modele ait test sonuçları Tablo 4.2’de verilmiştir.

Tablo 4.2: Panel Veri Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken: G			
	Model 1	Model 2	Model 3
G(-1)	1.029* (0.000)	1.032* (0.000)	1.045* (0.000)
C	-0.262* (0.000)	-0.426* (0.007)	- 0.229*** (0.078)
C ²	0.0275* (0.000)	0.035** (0.011)	0.028** (0.011)
LGDP	-	0.182*** (0.091)	0.016 (0.872)
GE	-	-	- 0.254** (0.013)
PS	-	-	- 0.116*** (0.073)
Wald Testi (χ^2)	661.48* (0.000)	629.82* (0.000)	369.10* (0.000)
Sargan Testi	15.065 (0.237)	10.29 (0.414)	9.258 (0.321)
Arellano ve Bond Otokorelasyon Testi AR(2)	0.009 (0.992)	0.178 (0.859)	1.551 (0.120)

Not: *, **, *** sırasıyla %1, %5 ve %10 seviyesinde anlamlılığı, parantez içindeki değerler olasılık değerlerini göstermektedir.

Tablo’da G’nin bağımlı değişken olduğu 3 model yer almaktadır. Wald testi parametrelerin anlamlılığını, Sargan testi araç değişkenlerin geçerliliğini ve Arellano ve Bond ikinci mertebeden otokorelasyonu ölçmektedir. Bu test sonuçlarının tümü anlamlı ve GMM varsayımlarını sağlamaktadır.

İlk sütunda Model 1’e ait sonuçlar yer almaktadır. Yalnızca yolsuzluk değişkeninin eşitsizlik katsayısı ile ilişkisinin ölçüldüğü modele göre yolsuzluk ve eşitsizlik arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmaktadır. C değişkeninde gerçekleşen %1’lik artış G değişkenini %0.25 azaltır. Analizde kullanılan yolsuzluk değişkeninde yaşanan artış esasında kurumlarda düzelme ve yolsuzluk faaliyetlerinde azalmaya işaret ettiği için bu durum yolsuzluk azaldıkça eşitsizlik de azalır şeklinde yorumlanır.

Yolsuzluğun eşitsizlik üzerindeki etkisinin iktisadi göstergeler ile birlikte kontrol edildiği Model 2’ye ait sonuçlara göre kişi başı gelir ve eşitsizlik arasında pozitif bir ilişki vardır. Kişi başı gelirin %1’lik artması sonucunda eşitsizlik katsayısı %0.18 artar. Ayrıca bu modelde yolsuzluğun eşitsizlik üzerindeki etkisinin 1. modele göre daha yüksek olduğu görülür. Ülkelerin yolsuzluk puanında yaşanan %1’lik bir düzelme eşitsizliği %0.4 azaltır. Kurumlarda yaşanan bozulmanın iktisadi değişkenlerle birlikte ele alındığında eşitsizlik üzerinde daha belirleyici bir etmen olduğu görülür. Son olarak tüm bağımsız değişkenlerin analize dahil edildiği Model 3’ün sonuçları son sütunda yer almaktadır. Bir önceki modele hükümet etkinliği ve politik istikrar değişkenlerinin eklenmesiyle tüm kurumsal değişkenler ve iktisadi değişkenler modele dahil edilmiş olur. Elde edilen sonuçlara LGDP değişkeni ve bağımlı değişken G arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Diğer yandan tüm kurumsal değişkenlerin farklı oranlarda eşitsizliği etkileme güçleri olduğu görülür. Politik istikrar değişkeni %1 arttığında eşitsizlik %0.1 azalmaktadır. Hükümet etkinliğinde yaşanan %1’lik artış ise eşitsizlik katsayısını %0.25 azaltır. Yolsuzluk Algı Puanında gerçekleşen %1’lik artış eşitsizliği %0.2 azaltır. Buna göre kurumsal değişkenlerin iktisadi göstergelere oranla eşitsizlik üzerinde oldukça etkili olduğu söylenebilir.

SONUÇ

Kurumların etkinliğinin ve kalitesinin her geçen gün önem kazandığı bir ortamda iktisadi sorunlar ve kurumsal özellikler arasında ilişki kurulan çalışmaların sayısı her geçen gün artmaktadır. İktisadi gelişmişlik ile güçlü bir bağı olan ve refah ekonomisinin hedeflendiği ülkelerde önemli bir problem olarak ön plana çıkan eşitsizlik, kurumsal özelliklerden önemli ölçüde etkilenmektedir. Kurumların amaçlanan şekilde işleyememesine ve kısıtlı bir kesimin lehine bozulmasına sebep olan yolsuzluk, çeşitli kanallar üzerinden ekonomiyi de etkilemektedir. Bu nedenle yolsuzluk ve eşitsizlik arasında kurulacak ilişki eşitsizlik sorununun kaynağına ulaşılmasında ve yeniden dağıtım politikalarının yürütülmesinde önem taşımaktadır. Çalışmada seçili İslam ülkelerinde Yolsuzluk Algısı puanının harcanabilir gelir Gini katsayısı üzerindeki etkisi ölçülmüştür. Kaynakların eşitsiz dağılımı ve sosyal/iktisadi eşitsizlik dünyanın her yerinde artan bir problemdir. Eşitsizliğin hayatın hemen hemen her alanında rastlanabilen son derece yaygın bir problem olması bilimsel çalışmalarda tanımlanmasını ve ölçülmesini zorlaştırır. Ayrıca eşitsizliğin belirleyenlerini ve bunların etkilerini takip etmeyi güç hale getirir. Dolayısıyla eşitsizlik sosyal bir kavram olarak olabildiğince geniş bir şekilde ele alınmak istense de analiz aşamasında kavramın daraltılması ve ölçülebilir bir hale getirilmesi gerekir. Bu sebeple çalışmada eşitsizlik bağımlı değişkeni olarak -diğer eşitsizlik türleri ile yüksek korelasyona sahip olduğu göz önünde bulundurularak- Gini katsayısı kullanılmıştır. Benzer şekilde yolsuzluk da oldukça soyut ve kültürel, sosyal, entelektüel ve çevresel birikimlere bağlı olarak farklı algılanabilen bir kavramdır. Bu araştırmada yolsuzluk; kurumların işleyememesi, güçlü politikaların tasarlanamaması/yürütülememesi, politik ve ekonomik kurumların ayrıcalıklı birey ve gruplar lehine bozulması olarak tanımlanmıştır. Transparency International tarafından yayınlanan Yolsuzluk Algı endeksi birçok uzman, iş adamı ve vatandaşın ülkelere dair yolsuzluk algılarının ölçüldüğü bir veri setidir. Kurumlardaki bozulmayı temsilen yolsuzluk bağımsız değişkeni olarak bu endeks tercih edilmiştir.

Kurumlar hukuki ve fiili gücü eline geçiren birtakım çıkar grupları tarafından manipüle edilerek düzgün işleyemez hale gelir. Sosyal, iktisadi ve hukuki alanlarda

etkinlik gösteren kurumların ideal biçimde işleyememesi bu alanlarda yürütölmek istenen politikaların uygulanamamasına yol açar. Elitlerin kontrolü altında bulunan kurumlar bütönlükçü politikalar üretmektense belli bir kesimin yararına faaliyetlerde bulunur. Kamu harcamaları üretken ve sosyal yatırımlardan rant sağlama potansiyeli yüksek alanlara transfer edilir. Toplumun geniş kesimlerinin ya da ihtiyaç sahiplerinin faydalanacağı sosyal harcamalar kısıtlı kalır ve kamu serveti halihazırda pek çok alanda avantaj sahibi kesime aktarılarak her alanda daha eşitsiz bir toplum oluşmasına sebebiyet verilir. Kamu sektörünü ve özel sektörü denetleyici ve düzenleyici mekanizmalarda aksaklıkların meydana gelmesi ve kuralların esnetilmesi ayrıcalıklı kesimlerin avantajlarını artırırken mücadele gücü düşük olanların daha fazla zorlanmasına yol açarak var olan eşitsizlikleri artırır. Gelir ve servetin dağılımı üzerinde direkt etkisi bulunan vergi politikası gibi araçların eşitlikçi altyapılara dayanmaması eşitsizliğin artmasına neden olan bir diğere etmendir. Yargıda ve yasal kurumlarda şeffaflığın zedelenmesiyle politik gücü elinde bulunduranların haksız avantaj elde etmeleri kurumlara duyulan güvenin erozyona uğramasına yol açar. Sonuç olarak, kurumlar -ideal şekilde çalışamama hali olan- yolsuzluk durumunda kaynakların dağılımı ve geliştirilen/yürütölen politikalar üzerinden eşitsizliğin artmasına sebep olur.

Bu teörinin test edilebilmesi amacıyla 14 İslam ölkesine ait 9 yıllık veriler ile eşitsizlik ve yolsuzluk arasında bir ilişki kurulmuştur. Gerçekleştirilen panel veri analizine göre yolsuzluk ve diğere kurumsal değişkenlerin Gini katsayısını etkilediğı tespit edilmiştir. Ölkelerin Yolsuzluk Algı Puanında gerçekleşen %1'lik bir düzelme Gini katsayısını %0.25 azaltmaktadır. İktisadi değişkenlerin eşitsizlik üzerindeki etkisini kurumsal değişkenlerle eş zamanlı test edebilmek amacıyla kişi başına gelir değişkeni modele dahil edilmiştir. İktisadi gelişim eşitsizlik üzerinde oldukça etkili olduğuna inanılan bir değişken olmasına karşın tüm kurumsal değişkenler modele dahil edildiğinde kişi başı gelirin Gini katsayısı üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı görölmüştür. Bilakis, kurumsal göstergelerin tümü eşitsizlik üzerinde anlamlı etkiye sahiptir. Sonuçta eşitsizliğin kurumların etkinliğinden ve kalitesinden önemli ölçüde etkilendiğı ve yolsuzlukta yaşanan artışların daha eşitsiz bir topluma sebep olduğü

görülmüştür. Eşitsizliğin yükselişte olduğu ülkelerin sorunun kökenini kurumlarda aramaları ve demokratik kurumları destekleyecek adımlar atmaları gerekmektedir.

Genellikle gelişmiş ülkelere odaklanılan eşitsizlik araştırmalarında bu çalışmada mercek altına alınan ülkelerin spesifik olarak incelenmedikleri fark edilmiştir. Bu ülkelerin çoğunlukla yüksek eşitsizlik değerlerine sahip oldukları göz önünde bulundurulduğunda önemli bir çalışma alanı oldukları düşünülür. Ayrıca yolsuzluk endekslerinde kötü puanlar almaları, kurumsal göstergelerinin zayıf olması bir diğer ortak yönleri ve bu ülkeleri incelemeye almak için bir sebeptir. Öte yandan kurumsal göstergelerinin düşük olmasının işaret ettiği gibi bu ülkelerin önemli bir kısmına ait güvenilir veriler elde etmek güçtür. Kurumlar tarafından verilerin manipüle edilmesi, düzensiz yayınlanması ya da hiç yayınlanmaması bu ülkelerle ilgili bilimsel araştırma yapmayı zorlaştırır. Hali hazırda mükemmel verileri elde edilemeyen eşitsizlik ve yolsuzluk değişkenleri için bu durum çok daha zordur. Bu nedenle zaman serisi ve analize dahil edilen bağımsız değişkenlerin sayısı kısıtlı kalmaktadır. İlerleyen araştırmalarda daha geniş veri setleri ile bu değişkenler arasındaki ilişki test edilebilir.

KAYNAKÇA

- Aaberge, R., Mogstad, M., & Peragine, V. (2011). Measuring long-term inequality of opportunity. *Journal of Public Economics*, 95, 193-204.
doi:<https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2010.11.023>
- Acemoglu, D., Johnson, S., & Robinson, J. A. (2002). Reversal of Fortune: Geography and Institutions in the Making of the Modern World Income Distribution. *The Quarterly Journal of Economics*, 117(4), 1231-1294.
- Acemoglu, D., Johnson, S., & Robinson, J. A. (2005). Institutions as a Fundamental Cause of Long-Run Growth. In P. Aghion & S. N. Durlauf (Eds.), *Handbook of Economic Growth* (Vol. 1, pp. 385-472): Elsevier.
- Acemoglu, D., & Robinson, J. A. (2000). Why Did the West Extend the Franchise? *Quarterly Journal of Economics*, 115, 1167-1199.
- Acemoglu, D., & Robinson, J. A. (2015). The Rise and Decline of General Laws of Capitalism. *Journal of Economic Perspectives*, 29(1), 3-28.
- Aidt, T. S. (2009). Corruption, institutions, and economic development. *Oxford Review of Economic Policy*, 25(2), 271-291.
doi:<https://doi.org/10.1093/oxrep/grp012>
- Aiyar, S., & Ebeke, C. (2020). Inequality of opportunity, inequality of income and economic growth. *World Development*, 136.
doi:<https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2020.105115>
- Alesina, A., & Angeletos, G.-M. (2005). Corruption, inequality, and fairness. *Journal of Monetary Economics*, 52(7), 1227-1244.
doi:<https://doi.org/10.1016/j.jmoneco.2005.05.003>
- Altig, D., & Carlstrom, C. T. (1999). Marginal Tax Rates and Income Inequality in a Life-Cycle Model. *The American Economic Review*, 89(5), 1197-1215.
- Anastasia, K., Julia, K., Elena, K., & Eldar, S. (2013). Discrimination and Inequality in the Labor Market. *Procedia Economics and Finance*, 5, 386-392.
doi:[https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(13\)00046-4](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(13)00046-4)
- Andres, A. R., & Ramlogan-Dobson, C. (2011). Is Corruption Really Bad for Inequality? Evidence from Latin America. *The Journal of Development Studies*, 47(7), 959-976. doi:<https://doi.org/10.1080/00220388.2010.509784>
- Apergis, N., Dincer, O. C., & Payne, J. E. (2010). The relationship between corruption and income inequality in U.S. states: evidence from a panel cointegration and error correction model. *Public Choice*, 145, 125-135.
doi:<https://doi.org/10.1007/s11127-009-9557-1>
- Arellano, M., & Bond, S. (1991). Some Tests of Specification for Panel Data: Monte Carlo Evidence and an Application to Employment Equations. *The Review of Economic Studies*, 58(2), 277-297. doi:<https://doi.org/10.2307/2297968>
- Atkinson, A. B. (2015). *Inequality: what can be done?* : Harvard University Press.
- Atkinson, A. B., Piketty, T., & Saez, E. (2011). Top Incomes in the Long Run of History. *Journal of Economic Literature*, 49(1), 3-71. doi:10.1257/jel.49.1.3

- Attanasio, O. P., & Pistaferri, L. (2016). Consumption Inequality. *Journal of Economics Perspectives*, 30(2), 3-28.
- Azmat, S., Ayub, A., Brown, K., & Skully, M. (202). The inequality debate: Do financial markets matter? *Journal of Behavioral and Experimental Finance*, 27. doi:<https://doi.org/10.1016/j.jbef.2020.100384>
- Basna, K. (2019). Income inequality and the level of corruption in post-communist European countries between 1995 and 2014. *Communist and Post-Communist Studies*, 52, 93-104. doi:<https://doi.org/10.1016/j.postcomstud.2019.05.002>
- Berggren, N., & Bjornskov, C. (2020). Corruption, judicial accountability and inequality: Unfair procedures may benefit the worst-off. *Journal of Economic Behavior and Organization*, 170, 341-354. doi:<https://doi.org/10.1016/j.jebo.2019.12.010>
- Breen, M., & Gillanders, R. (2012). Corruption, institutions and regulation. *Econ Gov*, 13, 263-285. doi:<https://doi.org/10.1007/s10101-012-0111-0>
- Charles-Coll, J. A. (2011). Understanding Income Inequality: Concept, Causes and Measurement. *International Journal of Economics and Management Science*, 1(3), 17-28.
- Chong, A., & Gradstein, M. (2007). Inequality and Institutions. *The Review of Economics and Statistics*, 89(3), 454-465.
- Clammer, J. (2012). Corruption, Development, Chaos and Social Disorganisation: Sociological reflections on corruption and its social basis. In M. Barcham, B. Hindess, & P. Larmour (Eds.), *Corruption: Expanding the Focus* (pp. 113-132): ANU Press.
- Clark, J. R., & Lawson, R. A. (2008). The Impact of Economic Growth, Tax Policy and Economic Freedom on Income Inequality. *The Journal of Private Enterprise*, Fall.
- Davies, J. B., Sandström, S., Shorrocks, A., & Wolff, E. (2009). The global pattern of household wealth. *Journal of International Development*, 21, 1111-1124. doi:<https://doi.org/10.1002/jid.1648>
- Davies, J. B., & Shorrocks, A. (2000). The distribution of wealth. In A. B. Atkinson & F. Bourguignon (Eds.), *Handbook of Income Distribution vol. 1* (pp. 605-675). North-Holland, Amsterdam: Elsevier.
- De Haan, J., & Sturm, J.-E. (2017). Finance and income inequality: A review and new evidence. *European Journal of Political Economy*, 50, 171-195. doi:<https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2017.04.007>
- Delavallade, C. (2006). Corruption and distribution of public spending in developing countries. *Journal of Economics and Finance*, 30, 222-239. doi:<https://doi.org/10.1007/BF02761488>
- Demez, S., & Akyol, M. (2021). Ticari ve Finansal Açıklık ile Ekonomik Büyüme İlişkisi: GMM Panel Veri Analizi. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26, 226-253.

- Dobson, S., & Ramlogan-Dobson, C. (2012). Why is Corruption Less Harmful to Income Inequality in Latin America? *World Development*, 40(8), 1534-1545. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.worlddev.2012.04.015>
- Donchev, D., & Ujhelyi, G. (2014). What Do Corruption Indices Measure. *Economics and Politics*, 26(2), 309-331.
- Drapalova, E., Mungiu-Pippidi, A., Palifka, B. J., & Vrushni, J. (2019). *Corruption and the Crisis of Democracy: The Link between Corruption and the Weakening of Democratic Institutions*. Retrieved from
- Durlauf, S. N. (1996). A Theory of Persistent Income Inequality. *Journal of Economic Growth*, 1(1), 75-93.
- Fakir, M. S., Ahmad, A. U., Hosain, K. M. M., Hossain, M. R., & Gani, R. S. (2017). The comparative effect of corruption and Piketty's second fundamental law of capitalism on inequality. *Economic Analysis and Policy*, 55, 90-105.
- Greenwood, J., & Jonanovic, B. (1990). Financial Development, Growth, and the Distribution of Income. *Journal of Political Economy*, 98(5), 1076-1107.
- Gregorio, J. D., & Lee, J.-W. (2002). Education and Income Inequality: New Evidence From Cross-Country Data. *Review of Income and Wealth*, 48(3), 395-416. doi:<https://doi.org/10.1111/1475-4991.00060>
- Gupta, S., Davoodi, H., & Alonso-Terme, R. (2002). Does corruption affect income inequality and poverty? *Economics of Governance*, 3, 23-45. doi:<https://doi.org/10.1007/s101010100039>
- Gyimah-Brempong, K. (2002). Corruption, economic growth, and income inequality in Africa. *Economics of Governance*, 3, 183-209. doi:<https://doi.org/10.1007/s101010200045>
- Gyimah-Brempong, K., & de Camacho, S. M. (2006). Corruption, Growth, and Income Distribution: Are there Regional Differences? *Economics of Governance*, 7, 245-269. doi:<https://doi.org/10.1007/s10101-005-0008-2>
- Hall, J. C., Sobel, R. S., & Crowley, G. R. (2010). Institutions, Capital, and Growth. *Southern Economic Journal*, 77(2), 385-405.
- Harrison, E. (2007). Corruption. *Development in Practice*, 17(4-5), 672-678. doi:<https://doi.org/10.1080/09614520701469971>
- Herzfeld, T., & Weiss, C. (2003). Corruption and legal (in)effectiveness: an empirical investigation. *European Journal of Political Economy*, 19(3), 621-632. doi:[https://doi.org/10.1016/S0176-2680\(03\)00018-1](https://doi.org/10.1016/S0176-2680(03)00018-1)
- Holcombe, R. G., & Boudreaux, C. J. (2015). Regulation and corruption. *Public Choice*, 164, 75-85. doi:<https://doi.org/10.1007/s11127-015-0263-x>
- Hughes, R. (2010). CORRUPTION. In A. Jowitt & T. N. Cain (Eds.), *Passage of Change: Law, Society and Governance in the Pacific* (pp. 35-50). Canberra: Anu Press.
- Hümbelin, O., & Farys, R. (2016). The suitability of tax data to study trends in inequality- A theoretical and empirical review with tax data from

- Switzerland. *Research in Social Stratification and Mobility*, 44, 136-150.
doi:<https://doi.org/10.1016/j.rssm.2016.04.004>
- Islam, R. (2018). Wealth inequality, democracy and economic freedom. *Journal of Comparative Economics*, 46, 920-935.
doi:<https://doi.org/10.1016/j.jce.2018.01.002>
- Jain, A. K. (2008). Corruption: A Review. *Journal of Economic Surveys*, 15, 71-121.
doi:<https://doi.org/10.1111/1467-6419.00133>
- Johnston, M. (1986). The Political Consequences of Corruption: A Reassessment. *Comparative Politics*, 18(4), 459-477. doi:<https://doi.org/10.2307/421694>
- Johnston, M. (1997). Public Officials, Private Interests, and Sustainable Democracy: When Politics and Corruption Meet. In K. A. Elliott (Ed.), *Corruption and the Global Economy* (pp. 61-82). Washington, DC: Institute for International Economics.
- Kaufmann, D., & Vicente, P. C. (2011). LEGAL CORRUPTION. *Economics and Politics*, 23, 195-219. doi:<https://doi.org/10.1111/j.1468-0343.2010.00377.x>
- Keister, L. A., & Moller, S. (2000). Wealth Inequality in the United States. *Annual Review of Sociology*, 26, 63-81.
- Kim, D.-H., Hsieh, J., & Lin, S.-C. (2019). Financial liberalization, political institutions, and income inequality. *Empirical Economics*, 60, 1245-1281.
doi:<https://doi.org/10.1007/s00181-019-01808-z>
- Klitgaard, R. (1998). International Cooperation Against Corruption. *Finance and Development* 35(1), 3-6. doi:<https://doi.org/10.5089/9781451953220.022>
- Knack, S., & Keefer, P. (1995). INSTITUTIONS AND ECONOMIC PERFORMANCE: CROSS-COUNTRY TESTS USING ALTERNATIVE INSTITUTIONAL MEASURES. *Economics and Politics*, 7, 207-227.
doi:<https://doi.org/10.1111/j.1468-0343.1995.tb00111.x>
- Ko, K., & Samajdar, A. (2010). Evaluation of international corruption indexes: Should we believe them or not? *The Social Science Journal*, 47, 508-540.
doi:<https://doi.org/10.1016/j.soscij.2010.03.001>
- Lash, N. A., & Batavia, B. (2013). GOVERNMENT ECONOMIC INTERVENTION AND CORRUPTION. *The Journal of Developing Areas*, 47(2), 1-15.
- Lederman, D., Loayza, N. N., & Soares, R. R. (2005). ACCOUNTABILITY AND CORRUPTION: POLITICAL INSTITUTIONS MATTER. *Economics and Politics*, 17(1), 1-35. doi:<https://doi.org/10.1111/j.1468-0343.2005.00145.x>
- Lee, C.-S. (2005). Income Inequality, Democracy, and Public Sector Size. *American Sociological Review*, 70(1), 158-181.
doi:<https://doi.org/10.1177/000312240507000108>
- Lefranc, A., Pistolesi, N., Trannoy, A., & Greqam, E. (2008). INEQUALITY OF OPPORTUNITIES VS. INEQUALITY OF OUTCOMES: ARE WESTERN

- SOCIETIES ALL ALIKE? *Review of Income and Wealth*, 54(4), 513-546.
doi:<https://doi.org/10.1111/j.1475-4991.2008.00289.x>
- Leigh, A. (2005). Deriving Long-Run Inequality Series from Tax Data. *The Economic Record*, 81(255), 58-70.
- Leiken, R. S. (1996). Controlling the Global Corruption Epidemic. *Foreign Policy*, 105, 55-73. doi:<https://doi.org/10.2307/1148973>
- Li, H., Xu, L. C., & Zou, H.-F. (2000). Corruption, Income Distribution, and Growth. *Economics and Politics*, 12, 155-182. doi:<https://doi.org/10.1111/1468-0343.00073>
- Luo, Y. (2005). An Organizational Perspective of Corruption. *Management and Organization Review*, 1(1), 119-154. doi:<https://doi.org/10.1111/j.1740-8784.2004.00006.x>
- Marrero, G., & Rodriguez, J. G. (2012). Inequality of Opportunity in Europe. *Review of Income and Wealth*, 58, 597-621. doi:<https://doi.org/10.1111/j.1475-4991.2012.00496.x>
- Mookerjee, R., & Kalipioni, P. (2010). Availability of financial services and income inequality: The evidence from many countries. *Emerging Markets Review*, 11, 404-408. doi:<https://doi.org/10.1016/j.ememar.2010.07.001>
- Muller, E. N. (1988). Democracy, Economic Development, and Income Inequality. *American Sociological Review*, 53(1), 50-68.
- Muller, E. N. (1995). Economic Determinants of Democracy. *American Sociological Association*, 60(6), 966-982.
- Neckerman, K. M., & Torche, F. (2007). Inequality: Causes and Consequences. *Annual Review of Sociology*, 33, 335-357.
- Nigar, N. (2015). The Composite Impact of Institutional Quality and Inequality on Economic Growth. *The Pakistan Development Review*, 54(2), 779-791.
- North, D. C. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Park, H. (2003). Determinants of Corruption: A Cross-National Analysis. *Multinational Business Review*, 11(2), 29-48.
doi:<https://doi.org/10.1108/1525383X200300010>
- Perez-Arce, F., Amaral, E. F. L., Huang, H., & Price, C. C. (2016a). Framework for Understanding Inequality in Income and Opportunity. In *Inequality and Opportunity: The Relationship Between Income Inequality and Intergenerational Transmission of Income* (pp. 3-8). Santa Monica, California: RAND Corporation.
- Perez-Arce, F., Amaral, E. F. L., Huang, H., & Price, C. C. (2016b). The Relationship Between Income Inequality and Intergenerational Transmission of Income. In *Inequality and Opportunity: The Relationship Between Income Inequality and Intergenerational Transmission of Income* (pp. 23-40). Santa Monica, California: RAND Corporation.

- Piketty, T. (2014). *Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital* (H. Koçak, Trans.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Policardo, L., & Carrera, E. J. S. (2018). Corruption causes inequality, or is it the other way around? An empirical investigation for a panel of countries. *Economic Analysis and Policy*, 59, 92-102.
doi:<https://doi.org/10.1016/j.eap.2018.05.001>
- Ramos, X., & Van de Gaer, D. (2015). APPROACHES TO INEQUALITY OF OPPORTUNITY: PRINCIPLES, MEASURES AND EVIDENCE. *Journal of Economic Surveys*, 30(5), 855-883. doi:<https://doi.org/10.1111/joes.12121>
- Rivera-Batiz, F. L. (2002). Democracy, Governance, and Economic Growth: Theory and Evidence. *Review of Development Economics*, 6(2), 225-247.
doi:<https://doi.org/10.1111/1467-9361.00151>
- Rodriguez-Pose, A., & Tselios, V. (2009). EDUCATION AND INCOME INEQUALITY IN THE REGIONS OF THE EUROPEAN UNION. *Journal of Regional Science*, 49, 411-437. doi:<https://doi.org/10.1111/j.1467-9787.2008.00602.x>
- Rohwer, A. (2009). Measuring Corruption: A Comparison between the Transparency International's Corruption Perceptions Index and the World Bank's Worldwide Governance Indicators. *CESifo DICE Report*, 7, 42-52.
- Roine, J., & Waldenström, D. (2015). Long-Run Trends in the Distribution of Income and Wealth. In A. B. Atkinson & F. Bourguignon (Eds.), *Handbook of Income Distribution* (Vol. 2, pp. 469-592): Elsevier.
- Rose-Ackerman, S. (1978). *Corruption: a study in political economy*. London: Academic Press.
- Rose-Ackerman, S. (1997). The Political Economy of Corruption. In K. A. Elliott (Ed.), *Corruption and the Global Economy* (pp. 31-60). Washington, DC: Institute for International Economics.
- Rose-Ackerman, S. (1999). *Corruption and Government: Causes, Consequences, and Reform*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sandmo, A. (2015). The Principal Problem in Political Economy: Income Distribution in the History of Economic Thought. In A. B. Atkinson & F. Bourguignon (Eds.), *Handbook of Income Distribution* (Vol. 2, pp. 3-65): Elsevier.
- Sen, A. (1997). Welfare Economics, Utilitarianism, and Equity. In *On Economic Inequality* (pp. 1-23). Oxford: Oxford University Press.
- Shleifer, A., & Vishhny, R. W. (1993). Corruption. *The Quarterly Journal of Economics*, 108(3), 599-617. doi:<https://doi.org/10.2307/2118402>
- Solt, F. (2008). Economic Inequality and Democratic Political Engagement. *American Journal of Political Science*, 52, 48-60.
doi:<https://doi.org/10.1111/j.1540-5907.2007.00298.x>

- Solt, F. (2020). Measuring Income Inequality Across Countries and Over Time: The Standardized World Income Inequality Database. *Social Science Quarterly*, 101(3), 1183-1199. doi:<https://doi.org/10.1111/ssqu.12795>
- Stiglitz, J. E. (2012). *Eşitsizliğin Bedeli: Bugünün Bölünmüş Toplumu Geleceğimizi Nasıl Tehlikeye Atıyor?* (O. İşler, Trans. 6 ed.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sulemana, I., & Kpienbaareh, D. (2018). En empirical examination of the relationship between income inequality and corruption in Africa. *Economic Analysis and Policy*, 60, 27-42. doi:<https://doi.org/10.1016/j.eap.2018.09.003>
- Tanzi, V. (1998). Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope, and Cures. *IMF Working Paper*, 98(63).
- Tanzi, V., & Davoodi, H. (1997). Corruption, Public Investment, and Growth. *IMF Working Paper*, 97(139).
- Tatoğlu, Y. F. (2012). *İleri Panel Veri Analizi*. İstanbul: Beta Basım Dağıtım A.Ş.
- Uslaner, E. M. (2008). *Corruption, Inequality, and the Rule of Law* Cambridge University Press.
- Van de Wefhorst, H. G., & Salverda, W. (2012). Consequences of economic inequality: Introduction to a special issue. *Research in Social Stratification and Mobility*, 30(4), 377-387. doi:<https://doi.org/10.1016/j.rssm.2012.08.001>
- You, J.-S., & Khagram, S. (2005). A Comparative Study of Inequality and Corruption. *American Sociological Review*, 70(1), 136-157.

EK 1

ÜLKE	YIL	GINI	YOLSUZL UK	KİŞİ BAŞI GSYİH	HÜKUMET ETKİNLİĞİ	POLİTİK İSTİKRAR
BANGLA DEŞ	2003	34	1,3	446,31065 92	-0,7254452	-1,115403
	2004	34,2	1,5	475,29191 98	-0,8191851	-1,36126
	2005	34,4	1,7	499,46194 02	-0,9113003	-1,863764
	2006	34,5	2	509,64014 29	-0,8245271	-1,505493
	2007	34,6	2	558,05186 03	-0,7045036	-1,540048
	2008	34,7	2,1	634,98705 65	-0,7324244	-1,505937
	2009	34,7	2,4	702,26441	-0,7912479	-1,544713
	2010	34,9	2,4	781,15359 36	-0,7356325	-1,425789
	2011	34,8	2,7	861,75844 43	-0,755215	-1,404737
MISIR	2003	41,3	3,3	1102,4682 75	-0,3366209	-0,640129
	2004	41,2	3,2	1062,1580 92	-0,2658089	-0,821635
	2005	41,1	3,4	1186,3934 23	-0,4151942	-0,6301804
	2006	41,1	3,3	1397,4368 17	-0,5064402	-0,8388225

	2007	41,1	2,9	1667,3179 55	-0,3891287	-0,5513738
	2008	41,1	2,8	2044,5278 55	-0,3658952	-0,5105076
	2009	41,4	2,8	2331,2685 82	-0,2795061	-0,607051
	2010	41,7	3,1	2645,9690 47	-0,3705819	-0,8984183
	2011	42,3	2,9	2791,8107 99	-0,5683784	-1,437057
ENDON EZYA	2003	42,1	1,9	1065,6485 39	-0,4644641	-2,094643
	2004	42,4	2	1150,2613 15	-0,4153518	-1,908292
	2005	42,8	2,2	1263,2873 21	-0,4831279	-1,518183
	2006	43,2	2,4	1589,8014 89	-0,3315875	-1,417039
	2007	43,5	2,3	1860,0027 63	-0,2771957	-1,196296
	2008	44	2,6	2166,8541 67	-0,2372018	-1,058376
	2009	44,6	2,8	2261,2472 24	-0,2981317	-0,7513863
	2010	45,2	2,8	3122,3628 15	-0,2143052	-0,8539162
	2011	45,7	3	3643,0439 36	-0,2594242	-0,7701142

İRAN	2003	41,4	3	2253,9361 32	-0,4676722	-0,7805796
	2004	41,1	2,9	2756,1987 42	-0,4430333	-0,7629468
	2005	40,8	2,9	3246,0510 29	-0,6156749	-0,7847753
	2006	40,5	2,7	3774,3578 41	-0,5267531	-1,042582
	2007	40,1	2,5	4904,6662 52	-0,6080332	-0,9304649
	2008	39,7	2,3	5717,3144 65	-0,6364359	-0,9409824
	2009	39,3	1,8	5709,9479 8	-0,5548491	-1,56276
	2010	38,8	2,2	6599,6609 38	-0,478802	-1,630592
	2011	38,3	2,7	7781,4061 14	-0,4329986	-1,421768
ÜRDÜN	2003	37,7	4,6	1876,2614 1	0,2128709	-0,0736035
	2004	37,5	5,3	2044,9626 23	0,0609842	-0,2347692
	2005	37,3	5,7	2183,3961 57	0,0282044	-0,1337577
	2006	37,1	5,3	2513,0316 68	0,2025136	-0,7632574
	2007	36,9	4,7	2735,3831 4	0,2266261	-0,2996989

	2008	36,7	5,1	3455,7673 18	0,2286688	-0,3692256
	2009	36,6	5	3559,6910 78	0,2358158	-0,3542873
	2010	36,6	4,7	3736,6464 94	0,1036845	-0,3124925
	2011	36,5	4,5	3852,7527 67	0,0882191	-0,5135623
MALEZY A	2003	42,1	5,3	4461,8476 87	1,162356	0,4860502
	2004	42	5	4952,2129 75	1,087762	0,3474447
	2005	41,8	5,1	5587,0256 5	1,092823	0,56477
	2006	41,6	5	6209,1245 08	1,267115	0,2877234
	2007	41,5	5,1	7243,4559 87	1,238987	0,1937732
	2008	41,3	5,1	8474,5868 29	1,108519	0,1083251
	2009	41,2	4,5	7292,4944 47	0,983706	-0,0423811
	2010	41	4,4	9040,5662 51	1,120518	0,1433521
	2011	40,8	4,3	10399,372 75	1,021163	0,0774098
FAS	2003	41,2	3,3	1725,4580 38	-0,1379356	-0,4053404

	2004	41,2	3,2	1952,9018 3	-0,1260798	-0,312351
	2005	41,2	3,2	2018,0257 43	-0,2798505	-0,5559525
	2006	41,3	3,2	2196,0121 9	-0,155644	-0,4611753
	2007	41,3	3,5	2499,2599 38	-0,1704507	-0,5000547
	2008	41,3	3,5	2890,3600 83	-0,1756016	-0,5706448
	2009	41,2	3,3	2866,9241 99	-0,1404784	-0,3977285
	2010	41,2	3,4	2839,9251 68	-0,1041628	-0,3830133
	2011	41,3	3,4	3046,9491 36	-0,151642	-0,3922568
ÜMMA N	2003	37,4	6,3	9066,3047 83	0,4987276	1,061241
	2004	37,4	5,1	10126,166 78	0,484034	1,115456
	2005	37,3	6,3	12377,094 81	0,3262324	0,9457167
	2006	37,3	5,4	14420,484 08	0,3122646	0,8406475
	2007	37,2	4,7	15838,493 42	0,3354644	0,9390239
	2008	37,2	5,5	22139,684 34	0,4195092	0,9222303

	2009	37,1	5,5	16823,794 95	0,3839098	0,8266353
	2010	37,1	5,3	18712,576 3	0,3778546	0,5902417
	2011		4,8	20876,788 03	0,2512203	0,4324405
PAKISTAN	2003	34,2	2,5	599,37632 27	-0,4030545	-1,548632
	2004	34,3	2,1	687,83641 71	-0,4629056	-1,58314
	2005	34,4	2,1	748,92258 46	-0,4531181	-1,753717
	2006	34,3	2,2	836,86052 11	-0,375228	-2,025916
	2007	34,3	2,4	908,09509 06	-0,479456	-2,429894
	2008	34,4	2,5	990,84659 96	-0,7237101	-2,572858
	2009	34,4	2,4	957,99568 08	-0,8008026	-2,644811
	2010	34,4	2,3	987,40972 3	-0,7658589	-2,675933
	2011	34,4	2,5	1164,9761 29	-0,8179008	-2,810035
KATAR	2003	40	5,6	34517,755 09	0,4987276	1,186441
	2004	40	5,2	42124,829 01	0,5282899	1,123417

	2005	40,1	5,9	51455,594 19	0,4039587	1,027023
	2006	40,1	6	59530,153 54	0,5794296	0,9263154
	2007	40,1	6	65421,752 77	0,4442961	0,9521884
	2008	40,1	6,5	80234,470 07	0,6013125	1,114859
	2009	40,1	7	59094,444 94	0,9654891	1,223623
	2010	40,2	7,7	67403,160 3	0,8451837	1,153856
	2011	40,2	7,2	82409,577 33	0,7540052	1,174731
SUDAN	2003	40,6	2,3	484,84473 5	-1,248704	-1,976665
	2004	40,7	2,2	573,30692 6	-1,217169	-1,550556
	2005	40,7	2,1	689,20955 7	-1,395975	-1,976115
	2006	40,7	2	905,30974 5	-1,137103	-2,139491
	2007	40,7	1,8	1128,4103 5	-1,099121	-2,359716
	2008	40,7	1,6	1304,5330 5	-1,269249	-2,485255
	2009	40,7	1,5	1163,7969 5	-1,24763	-2,647896

	2010	40,6	1,6	1401,4774 7	-1,343785	-2,665278
	2011	40,6	1,6	1437,7732 9	-1,376675	-2,522917
TUNUS	2003	40,8	4,9	2760,4143 14	0,508504	0,319451
	2004	40,7	5	3111,3827 03	0,436589	0,1486049
	2005	40,6	4,9	3193,2065 69	0,3818819	0,0238121
	2006	40,4	4,6	3370,0339 26	0,6435238	0,2107236
	2007	40,2	4,2	3775,7500 1	0,4686667	0,1594673
	2008	40,1	4,4	4307,1558 78	0,3088502	0,1023051
	2009	39,9	4,2	4128,4627 83	0,3813874	0,0617746
	2010	39,7	4,3	4141,9763 53	0,2184257	-0,0639764
	2011	39,6	3,8	4264,6749 46	0,0226407	-0,3537418
TÜRKİYE	2003	42,2	3,1	4760,1489 5	0,0522938	-0,7669207
	2004	42,1	3,2	6101,4716 1	0,0088391	-0,834218
	2005	41,8	3,5	7456,3877 2	0,1542038	-0,6015393

	2006	41,5	3,8	8102,1214 9	0,1200856	-0,5896572
	2007	41,1	4,1	9791,6515 7	0,3065605	-0,8175476
	2008	40,8	4,6	10940,991 2	0,2686568	-0,8235704
	2009	40,6	4,4	9103,7098 8	0,2779772	-1,031842
	2010	40,4	4,4	10742,430 1	0,2949708	-0,9152855
	2011	40,3	4,2	11420,773 3	0,3486361	-0,9599971
YEMEN	2003	36,9	2,6	620,38275 87	-0,7327883	-1,48024
	2004	37	2,4	709,96530 61	-0,9130741	-1,552558
	2005	37	2,7	832,84448 86	-0,9098221	-1,436715
	2006	37,1	2,6	921,41844 39	-0,9023175	-1,345606
	2007	37,1	2,5	1017,2920 01	-0,8734783	-1,591527
	2008	37,1	2,3	1229,2468 43	-0,8784572	-2,011098
	2009	37,1	2,1	1116,0845 94	-1,067393	-2,327018
	2010	37,1	2,2	1334,7848 45	-1,017816	-2,423716

	2011	37,1	2,1	1374,6212 85	-1,146906	-2,426796
--	------	------	-----	-----------------	-----------	-----------

